

Housing-first pre rodiny v Košiciach

Priebežná správa z výskumu

Darina Ondrušová
Zuzana Turkovič

Inštitút pre výskum práce a rodiny

Bratislava, marec 2022

Foto: Pexels/George Becker

Obsah

Úvod	4
1 Vybrané zahraničné výskumy a hodnotiace škály v projektoch bývania s podporou - housing-first ..4	
1.1 Prehľad kvalitatívnych výskumov v projektoch bývania s podporou	4
Pilotný program rýchleho zabývania rodín bez domova (USA)	5
Limerick Youth Housing (Írsko).....	6
Brnenský projekt rýchleho zabývania rodín s deťmi Rapid re-housing (Česká republika)	6
1.2 Prehľad niektorých škál využiteľných pri meraní zmien v životoch účastníkov projektu bývania s podporou	7
Arizonská matica sebestačnosti	7
Hviezdy zotavenia.....	7
Škála kvality života rodiny (FQOL).....	8
2 Metodológia výskumu v projekte Housing-first pre rodiny v Košiciach	9
2.1 Ciele výskumu, výskumné otázky a použité výskumné metódy.....	9
2.2 Doterajší priebeh výskumu	9
Rozhovory s účastníkmi projektu	10
Fokusové skupiny s pracovníkmi priameho kontaktu a s riadiacimi pracovníkmi projektu.....	11
Limity výskumu: SWOT analýza evaluácie Housing first v Košiciach	12
3 Doterajšie zistenia	13
3.1 Základné informácie o projekte a jeho vzniku	13
3.2 Výber účastníkov projektu a možnosť výberu bytov	14
3.3 Socio-demografické charakteristiky a zloženie domácností	16
3.4 Zdravotný stav	17
3.5 Podmienky bývania pred a po nast'ahovaní do bytu.....	18
3.5.1 Vznik bytovej núdze a dôvody znemožňujúce sa z nej vymaniť	18
3.5.2 Reflexia životných podmienok v krízových centrách.....	19
3.5.3 Nast'ahovanie do bytu a spokojnosť s bývaním	20
3.6 Sociálna podpora.....	23
3.6.1 Odborný tím v projekte a príprava pracovníkov na uplatňovanie prístupu housing-first	23
3.6.2 Oblasti podpory po nast'ahovaní a spokojnosť s poskytovanou podporou	25
3.7 Udržanie bývania: finančná situácia účastníčok a susedské vzťahy	27
3.8 Dopady projektu na ďalšie oblasti života rodín: bežné aktivity, voľný čas, plány do budúcnosti a celková spokojnosť.....	29
4 Stručné porovnanie projektov Housing-first pre rodiny v Košiciach a Dostupné bývanie so sociálnou podporou v Bratislave	31
Záver	33
Použité zdroje	34

Úvod

Výskum v projekte Housing-first pre rodiny v Košiciach realizuje Inštitút pre výskum práce a rodiny na základe Dohody o spolupráci č. 6/2021 s Nadáciou DEDO.

Cieľom priebežnej správy z výskumu v projekte Housing-first pre rodiny je predstaviť doterajšie zistenia z výskumu, s ohľadom na ich využiteľnosť pre zadávateľa a realizátora projektu, Nadáciu DEDO a pre tvorcov politik v meste Košice.

Priebežná správa je členená do troch častí. V prvej, teoretickej časti, predstavujeme prehľad vybraných kvalitatívnych výskumov v projektoch založených na bývaní a prehľad vybraných nástrojov hodnotenia zmien v živote účastníkov projektov housing-first, ktoré slúžili ako východisko pri tvorbe výskumného dizajnu v projekte v Košiciach. Druhá časť správy popisuje metodológiu výskumu v projekte v Košiciach, vrátane cieľov výskumu, jeho doterajšieho priebehu a SWOT analýzy uskutočnenia výskumu. V tretej časti predstavujeme doterajšie zistenia z výskumu, ktoré sú ďalej štruktúrované podľa tematického zamerania rozhovorov s účastníkmi projektu a fokusových skupín so sociálnymi pracovníkmi, ktorí rodinám poskytujú priamu podporu a s riadiacimi pracovníkmi projektu.

1 Vybrané zahraničné výskumy a hodnotiace škály v projektoch bývania s podporou - housing-first

Vzhľadom na realizáciu výskumu s rovnakým zameraním pre Magistrát hlavného mesta SR Bratislavy a cielene koordinovanú prípravu obidvoch výskumných zámerov tak, aby bolo možné využiť ich synergiu v overovaní prístupu housing-first v SR, je nasledujúca teoretická časť identická v priebežných správach z obidvoch výskumov.

1.1 Prehľad kvalitatívnych výskumov v projektoch bývania s podporou

Téma úspešnosti projektov housing-first v ukončovaní bezdomovectva získava v USA a v posledných desiatich rokoch aj v Európe čoraz väčšiu výskumnú pozornosť. Kľúčové princípy prístupu housing-first sú zhrnuté najmä v Európskej príručke Housing First Guide Europe¹, dostupnej aj v českom jazyku². Prehľad uplatňovania housing-first projektov v Európe ponúka napríklad komparatívna štúdia z 19 krajín (Pleace et al., 2019), vydaná Platformou Housing First Europe. Aj na Slovensku už bola využiteľnosti prístupu housing-first venovaná určitá pozornosť. Teoretické východiská prístupov prestupného bývania a housing-first predstavili Škobla, Ondrušová a Csomor (2016). Csomor (2017) sa venoval porovnávaniu nákladov bezdomovectva a bývania s podporou v Bratislave. Ondrušová (2019)

---

¹ Dostupná na: <https://housingfirstguide.eu/website/>

² <https://housingfirsteurope.eu/assets/files/2017/05/housing-first-guide-czech.pdf>

v materiáli pracovného charakteru priblížila okrem iných zistenia vyššie zmienenej komparatívnej štúdie o uplatňovaní housing-first v Európe.

S ohľadom na veľký počet výskumov rôznych housing-first projektov sme sa pri výbere relevantných zdrojov pre tvorbu metodológie výskumu v projekte v Košiciach zamerali kvôli nízkemu počtu zúčastnených rodín na kvalitatívne výskumy. Na tomto mieste uvádzame tri. Evaluácia v USA bola zameraná na viacero programov rýchleho zabývania pre rodiny v rôznych mestách. Výskum v Limericku sa zase týkal pomerne malého projektu pre jednotlivcov (do výskumu sa zapojilo 14 účastníkov). Napokon, projekt v Brne bol v mnohých ohľadoch priamou inšpiráciou pre tvorbu projektu v Košiciach a rovnako sa to týkalo výskumu v rámci projektu.

Pilotný program rýchleho zabývania rodín bez domova (USA)

Evaluácia Pilotného programu rýchleho zabývania rodín bez domova bola zameraná na hodnotenie 23 pilotných projektov rýchleho zabývania pre rodiny, podporených federálnou vládou USA. Jej súčasťou boli viaceré výstupy: Hodnotenie procesu – rozdielov v nastaveniach jednotlivých programov (Burt et al., 2016), hodnotenie výsledkov – na základe výskumu zúčastnených rodín (Finkel et al., 2016), predstavenie nástrojov výberu účastníkov do programov (Wilkins et al., 2014). *Základnou výskumnou otázkou bolo, či je rýchle zabývanie/rapid re-housing efektívnym nástrojom pre rodiny, ktoré majú stredne veľké bariéry v prístupe k bývaniu, pričom efektívnosť bola definovaná ako schopnosť rodín neprepadnúť do bezdomovectva a udržať si stabilné bývanie počas 12 mesiacov od ukončenia podpory.* Viaceré zapojené samosprávy využili pri výbere účastníkov Arizonskú maticu sebestačnosti (bližšie pozri nižšie), alebo jej modifikácie.

Evaluácia nastavenia programov bola zameraná na zisťovanie typov poskytovanej podpory, ako aj zisťovanie cieľových skupín – ktorým rodinám programy pomáhajú. Evaluácia prebehla formou 12 osobných návštev v teréne a 11 telefonických rozhovorov. Semi-štruktúrované rozhovory boli uskutočnené so zástupcami poskytovateľov, ktorí získali grant na program rapid re-housing, ako aj s pracovníkmi, ktorí boli v programe v priamom kontakte s klientmi.

Evaluácia výsledkov programu prebiehala až po jeho uskutočnení, rodiny neboli za účelom výskumu oslovené ešte pred nast'ahovaním. Uskutočnila sa kombináciou analýzy administratívnych dát z informačného systému poskytovateľov HMIS³ – išlo najmä o demografické charakteristiky, zisťovanie zdravotného postihnutia, informácie o príjme pri vstupe a výstupe z programu. Zároveň boli s 200 rodinami uskutočnené telefonické rozhovory cca 1 rok po ukončení poskytovania podpory. Tie boli zamerané na nasledujúce oblasti: štruktúra domácnosti, aktuálne bývanie, príjem a zamestnanie, náklady na bývanie, bariéry v oblasti bývania, vzdelávanie, potravinová bezpečnosť/hlad, spokojnosť, zdravie.

---

³Homelessness Management Information System

Limerick Youth Housing (Írsko)

Lawlor et al. (2017) uskutočnili kvalitatívny výskum projektu zameraného na bývanie s podporou pre mladých ľudí – jednotlivcov, vo veku 18-24 rokov. Išlo o kombináciu 14 rozhovorov s účastníkmi programu, dvoch fokusových skupín so zástupcami mesta a organizácií zapojených do poskytovania služieb v programe a jedného workshopu s pracovníkmi, ktorí sú v priamom kontakte s účastníkmi programu, kde boli prezentované a prediskutované zistenia z rozhovorov.

Rozhovory s účastníkmi programu trvali cca 1 hodinu a obsahovali uzavreté otázky (škály týkajúce sa sebestačnosti či pohody), ako aj otvorené otázky, umožňujúce analýzu naratívov. Týkali sa nasledujúcich oblastí: predchádzajúce skúsenosti s bezdomovectvom (napr. kde účastníci bývali pred príchodom do služby, a či niekedy v minulosti museli prespávať na ulici); skúsenosť so zapojením v programe (Ako trávite svoj čas? Sú nejaké aktivity, v ktorých ste teraz zapojený a predtým ste nemohli byť?); skúsenosti s využívaním iných služieb pred a počas zapojenia v programe; aspekty relevantné k ich bytovej situácii (závislosti, zdravotné problémy, vzťahy, spokojnosť, vzdelanie, zamestnanie a pod.); skúsenosti s ukončením bezdomovectva, resp. plány po odchode z programu.

Brnenský projekt rýchleho zabývania rodín s deťmi Rapid re-housing (Česká republika)

Cieľom brnenského projektu bolo ukončenie bezdomovectva 50 rodín s deťmi v bytovej núdzi, žijúcich v ubytovniach či iných formách podštandardného bývania. V rámci kvalitatívneho výskumu (Bartošová a kol., 2018) boli uskutočnené:

- Pološtrukturované rozhovory s kľúčovými aktérmi (október-november 2016): išlo o 11 rozhovorov, aktérmi boli: lokálni politici, zamestnanci magistrátu (odboru sociálnych vecí, aj bytového odboru), zamestnanec odboru implementácie ESF, zamestnanec manažmentu MVO poskytujúcej podporné služby v bývaní, zástupca Platformy pro sociální bydlení.
- Fokusové skupiny s intervenčnými rodinami: 4 fokusové skupiny počas dvoch dní v máji 2016 (mesiac po začatí realizácie projektu), na základe stratifikovaného zámerného výberu. Hlavnými kritériami boli pohlavie a vek, pomocnými kritériami pre rozdelenie do skupín sa stali: pripísaná etnicita (Róm, neróm), dĺžka skúsenosti s bezdomovectvom (do 1 roku vrátane, dlhšie než 1 rok), predchádzajúce ubytovanie (azylový dom, ubytovňa, iné) a počet detí (1-2 deti, 3 a viac detí). Cieľom bolo zachytenie pohľadu rodín prichádzajúcich do projektu s rôznymi skúsenosťami. Na základe primárnych kritérií boli identifikované 3 skupiny: mužská (oslovených bolo 13 rodín), ženská – bola ďalej rozlíšená podľa pripísanej etnicity (12 a 19 rodín), adolescentná (13 rodín). Pre výber do skupín tiež bolo kľúčové pravidlo jeden zástupca z jednej rodiny.
- Fokusové skupiny s terénnym tímom: konali sa každé 2-3 mesiace. Terénny tím mal 5 pracovníkov a 1 peer pracovníčku. Od októbra 2016 do októbra 2017 bolo realizovaných 5 fokusových skupín.

- Štúdium dokumentov: Evaluačný tím pracoval s internou databázou terénneho tímu, kde sú zaznamenané výkony sociálnej práce z hľadiska frekvencie, intenzity, typu.

1.2 Prehľad niektorých škál využiteľných pri meraní zmien v životoch účastníkov projektu bývania s podporou

Ako už bolo uvedené, uskutočnené výskumy spravidla sledovali zmeny vo viacerých oblastiach života účastníkov projektov. Aj prezentované škály sa navzájom líšia, napr. v spôsobe použitia: v Arizonskej matici sebestačnosti situáciu potenciálnych účastníkov hodnotili sociálni pracovníci, zatiaľ čo pri hviezde zotavenia je hodnotenie výsledkom spoločnej diskusie sociálneho pracovníka a klienta a škála kvality života rodiny je vyplňaná klientmi samostatne.

Arizonská matica sebestačnosti

Arizonská matica sebestačnosti bola využitá pri výbere účastníkov do programov rýchleho zabývania – rapid re-housing pre rodiny bez domova v USA, išlo o hodnotenie sociálnymi pracovníkmi. Matica zahŕňa 18 oblastí: príjem, zamestnanie, prístrešie, jedlo, starostlivosť o deti, vzdelávanie detí, vzdelanie dospelých, zdravotná starostlivosť, životné zručnosti, duševné zdravie, užívanie návykových látok, rodinné vzťahy, mobilita, zapojenie v komunite, bezpečnosť, rodičovské zručnosti, história dlhov. Na otázky v rámci jednotlivých oblastí sa odpovedá na 5-stupňovej škále: 1 = kríza, 2 = ohrozenie/vulnerable, 3 = v bezpečí/safe, 4 = osamostatňujúci sa/building capacity, 5 = samostatný/empowered. Ďalšími možnosťami sú: neviem, netýka sa.

Príklady otázok v oblasti príjem: Má klient príjem? Je príjem postačujúci aspoň na pokrytie základných potrieb? Dokáže si klient zabezpečiť základné potreby bez pomoci? Má klient taký príjem, že si dokáže sporiť?

Hviezdy zotavenia

Ide o nástroj merania dosiahnutých zmien, ktorý vznikol vo Veľkej Británii v kontexte nového manažerizmu, s cieľmi:

- (1) nastavovania a hodnotenia spolupráce s jednotlivými klientmi (plánovanie cieľov a hodnotenie dosiahnutých zmien),
- (2) interného monitoringu pre poskytovateľov služieb ľuďom bez domova o poskytovaných službách, ktorý môže viesť k ich úpravám (v akých oblastiach sa napr. klientom nedarí dosahovať výsledky porovnateľné s inými oblasťami a ako to zlepšiť);

(3) štatistického vyhodnocovania efektívnosti poskytovaných služieb – aj smerom k donorum (Johnson, Pleace, 2016).

V súčasnosti existuje cca 15 hviezd na meranie zmien pre viaceré cieľové skupiny – osoby s autizmom, rodiny s deťmi do 3 rokov a ďalšie. Hviezda pre ľudí bez domova (The Outcomes Star for homelessness) vznikla ako prvá. Jej prvá verzia bola vytvorená v roku 2003 sociálnym podnikom Triangle (ktorý vlastní práva na využívanie tejto metódy, vrátane príslušných tréningov) a St Mungo's – známym londýnskym poskytovateľom služieb pre ľudí bez domova. Následne bola hviezda publikovaná v roku 2006 a v súčasnosti je k dispozícii jej 3. vydanie (od r. 2013). Hviezda pre ľudí bez domova zahŕňa 10 oblastí: motivácia a preberanie zodpovednosti; starostlivosť o seba a napĺňanie základných životných potrieb; manažment financií a úradných záležitostí; sociálne kontakty a vzťahy; užívanie alkoholu a drog; fyzické zdravie; emočné a duševné zdravie; zmysluplné trávenie času; zručnosti v oblasti samostatného bývania; kriminalita/offending. Tento nástroj sa zaraďuje k prístupom participatívneho hodnotenia a merania – klient určuje v rozhovore so sociálnym pracovníkom, na ktorom bude škály sa v danej oblasti nachádza. Hviezda je tiež určená pre opakované používanie – minimálne na začiatku a na konci poskytovanej služby. Pre každú z týchto oblastí je vytvorená 10-bodová škála, ktorá slúži na hodnotenie, kde sa klient nachádza, a ako sa posúva počas/po ukončení poskytovania služby. Škálu je možné rozdeliť do piatich fáz, ktorými sú:

1. Zaseknutý/bezradný (stuck – leave me alone) – klient nedokáže čeliť danému problému (pripustiť si ho), nerieši ho, neprijíma pomoc
2. Prijímajúci pomoc – uvedomuje si potrebu riešiť problém, ale riešenie prenecháva na pracovníkov
3. Odhodlaný/believing – začína dôverovať, že vo svojom živote môže sám dosiahnuť zmenu, začína sa zameriavať na budúce plány, na to, ako chce žiť a vyvíjať iniciatívu a skúšať nové veci
4. Učiaci sa – v niektorých situáciách v danej oblasti stále klient občas potrebuje podporu
5. Samostatný/self-reliance – podpora odborného tímu v danej oblasti viac nie je potrebná.

Škála kvality života rodiny (FQOL)

Ide o škálu s 25 položkami na 5-stupňovej Likertovej stupnici (veľmi nespokojný – veľmi spokojný). Škála pokrýva 5 oblastí: interakcie v rodine, rodičovstvo, emocionálna spokojnosť, fyzická / materiálna spokojnosť a podpora súvisiaca so zdravotným postihnutím.

Príklady položiek: Moja rodina si užíva spoločne trávené chvíle. Členovia mojej rodiny pomáhajú deťom učiť sa byť samostatnými. Moja rodina má podporu, ktorú potrebujeme na zvládanie stresu. Máme priateľov alebo známych, ktorí nám poskytujú podporu. Členovia mojej rodiny pomáhajú deťom so školskými úlohami. Ak sa potrebujeme niekam dostať, máme prístup k doprave. Navzájom sa rozprávame otvorene.

2 Metodológia výskumu v projekte Housing-first pre rodiny v Košiciach

V nadväznosti na uvedené výskumy a škály využívané v zahraničných projektoch bývania s podporou – housing-first predstavujeme na tomto mieste metodológiu výskumu projektu Housing-first pre rodiny v Košiciach.

2.1 Ciele výskumu, výskumné otázky a použité výskumné metódy

Ciele výskumu boli stanovené nasledovne:

- Vyhodnotiť efektívnosť projektu v oblasti udržania si bývania
- Identifikovať, v ktorých ďalších oblastiach života vedie realizácia projektu k pozitívnym zmenám v životoch účastníčok
- Identifikovať najčastejšie potreby a intenzitu podpory v projekte (s cieľom získania podnetov pre jeho prípadnú modifikáciu v prípade jeho rozšírenia na ďalších účastníkov/účastníčky).

Výskumné otázky boli stanovené nasledovne:

- Koľko účastníčok si na konci projektu udržalo bývanie?
- Aké sú dopady bývania/projektu na životnú situáciu účastníčok?
- V akých oblastiach má projekt potenciál zlepšovať životnú situáciu/spokojnosť účastníčok?
- V akých oblastiach a v akej intenzite je potrebná podpora účastníčok pri nast'ahovaní a neskôr v priebehu realizácie projektu?

V rámci výskumu sú využívané nasledujúce metódy:

- Semi-štruktúrované rozhovory s účastníčkami projektu
- Fokusové skupiny s riadiacimi pracovníkmi projektu – so zástupcami Magistrátu mesta Košice, Nadácie DEDO a Všetci pre rodinu, n. o.
- Fokusové skupiny s pracovníkmi priameho kontaktu s rodinami zúčastnenými v projekte

2.2 Doterajší priebeh výskumu

V materiáli „Návrh metodológie výskumu housing-first v Bratislave a v Košiciach“, ktorý bol Nadácii DEDO predložený v jeseni 2020, bola Inštitútom pre výskum práce a rodiny navrhnutá a Nadáciou DEDO odsúhlasená realizácia štyroch kôl pološtruktúrovaných rozhovorov s rodinami zapojenými v projekte (po ich nast'ahovaní do bytu a následne po 6, 12 a 24 mesiacoch od nast'ahovania), ako aj realizácia fokusových skupín so sociálnymi

pracovníkmi, ktorí sú v priamom kontakte s rodinami a s riadiacimi pracovníkmi projektu, vrátane zástupcov magistrátu mesta Košíc.

Rozhovory s účastníkmi projektu

V rámci výskumu v Košiciach bolo doposiaľ realizovaných:

- 9 úvodných rozhovorov so všetkými dospelými účastníkmi/čkami projektu (8 žien a jedna žena so svojím manželom), v mesiacoch marec – apríl 2021,
- 8 následných rozhovorov v mesiacoch október – november 2021 (1 rozhovor nebolo možné uskutočniť s ohľadom na skutočnosť, že rodina už v byte nebýva).

Išlo o rozhovory s využitím otvorených otázok, ako aj niekoľkých škál zameraných na zisťovanie posunu vo vybraných oblastiach. Rozhovory sa zameriavali predovšetkým na nasledujúce tematické okruhy: základné informácie o respondentke a jej rodine, história bytovej núdze, vzdelávanie, zamestnanie, náklady na bývanie, príjmy, dlhy, zdravotný stav a prístup k zdravotnej starostlivosti, bežné každodenné aktivity a zručnosti, plány do budúcnosti, pociťovanie stresu a spokojnosť so životom.

Rozhovory z dôvodu pandémie COVID-19 prebiehali online formou, s technickou podporou (a bez priamej účasti) pracovníkov Nadácie DEDO. Všetky rozhovory boli nahrávané. V tejto súvislosti boli respondentky požiadané o poskytnutie súhlasu s nahrávaním zvukového záznamu rozhovoru. Zároveň boli poučené, že pri spracovaní správ z výskumu im budú pre zabezpečenie ich ochrany a anonymizácie ich vyjadrení pridelené iné mená.

Cieľom II. kola rozhovorov bolo zmapovať vývoj situácie rodín zapojených v projekte vo vybraných oblastiach za uplynulých 6 mesiacov po zabývaní – čo im možnosť samostatného bývania priniesla, v čom vnímali svoje úspechy aj aktuálne výzvy, či sa nejako zmenili ich životné okolnosti a plány do budúcnosti v porovnaní s vyjadreniami v úvodnom rozhovore.

Rovnako kvôli pandémie COVID-19 došlo k určitému časovému posunu v realizácii prvých dvoch kôl rozhovorov, pričom u väčšiny účastníčok I. kolo prebehlo 1 mesiac po nast'ahovaní a II. kolo prebehlo po 8 mesiacoch od nast'ahovania. Ďalšie dve kolá sú plánované na apríl a november 2022. V nasledujúcej tabuľke sumarizujeme prehľad doposiaľ uskutočnených rozhovorov s účastníkmi projektu.

Tabuľka 1: Prehľad rozhovorov s účastníkmi v projekte Housing-first pre rodiny v Košiciach

Pridelené meno	Nasťahovaná (mesiac / rok)	Dátum rozhovoru (mesiac / rok) I.	Dátum rozhovoru (mesiac / rok) II.	Počet mesiacov od nasťahovania po II. rozhovor
Laura	1/2021	4/2021	n/a	n/a
Magdaléna	2/2021	4/2021	10/2021	8
Barbora	1/2021	4/2021	10/2021	9
Juraj a Gabriela	2/2021	3/2021	10/2021	8
Anežka	2/2021	3/2021	10/2021	8
Helena	2/2021	3/2021	10/2021	8
Brigita	2/2021	3/2021	11/2021	9
Monika	3/2021	3/2021	10/2021	7
Veronika	2/2021	3/2021	10/2021	8
Edita	n/a	3/2021	10/2021	n/a

n/a – netýka sa, údaj nie je k dispozícii

Zdroj: Autorky

Fokusové skupiny s pracovníkmi priameho kontaktu a s riadiacimi pracovníkmi projektu

V apríli 2021 sa uskutočnila online formou fokusová skupina s pracovníkmi, ktorí rodinám v bývaní poskytujú sociálnu a inú odbornú podporu. Fokusovej skupiny sa zúčastnilo 5 žien a 1 muž. Pre lepšiu prehľadnosť a anonymizáciu výpovedí sú účastníci tejto fokusovej skupiny v texte označovaní ako Ú1 až Ú6. Fokusová skupina bola zameraná na nasledujúce tematické okruhy: vnímanie odlišností v práci s rodinami v projekte v porovnaní s dovtedajšou prácou respondentiek a respondentov, genéza a doterajší priebeh spolupráce s rodinami, hodnotenie posunu rodín, potreba podpory pracovníkov pri využívaní housing-first prístupu.

V rámci výskumu tiež bola v júni 2021 uskutočnená online formou fokusová skupina s riadiacimi pracovníkmi projektu – so zástupcami Magistrátu mesta Košíc, Bytového podniku mesta Košice, Nadácie DEDO a Všetci pre rodinu, n. o. Fokusovej skupiny sa zúčastnili 4 ženy a dvaja muži. Účastníci tejto fokusovej skupiny sú pre odlišenie v ďalšom texte označovaní ako R1 až R6. Cieľom tejto fokusovej skupiny bolo najmä zmapovať organizačné zmeny (vrátane nefinančných nákladov), ktoré boli potrebné pre úspešný začiatok realizácie projektu. Tematicky bola fokusová skupina zameraná na nasledujúce okruhy: predchádzajúce skúsenosti zúčastnených aktérov s prístupom housing-first, príprava projektu a hodnotenie jeho nastavenia, hodnotenie výberu a nasťahovania rodín a reflexia spolupráce aktérov projektu po nasťahovaní rodín.

Limity výskumu: SWOT analýza evaluácie Housing first v Košiciach

Z metodologického hľadiska má výskum v projekte Housing-first pre rodiny v Košiciach niektoré limity. Tie predovšetkým súvisia s nízkym počtom účastníkov projektu, a teda aj výskumu. Na druhej strane nie je ani v zahraničí ojedinelé, že projekty housing-first sú svojou kapacitou menšie. Preto je potrebné vnímať prezentované zistenia najmä ako sondu do prvých skúseností s využitím prístupu housing-first na Slovensku. Okrem toho v rovnakom čase prebieha aj výskum v projekte Dostupného bývania so sociálnou podporou v Bratislave, čo vytvára priestor pre posilnenie záverov o využiteľnosti prístupu housing-first v podmienkach SR. V nasledujúcej tabuľke predstavujeme SWOT analýzu výskumu v projekte Housing-first pre rodiny v Košiciach.

Tabuľka 2: SWOT analýza výskumu

SILNÉ STRÁNKY <ul style="list-style-type: none"> - Zaangažovanosť spolupracujúcich subjektov (Nadácia DEDO, Všetci pre rodinu, n. o., Magistrát mesta Košíc, IVPR,) - Skúsenosť s výskumom u ľudí bez domova - Skúsenosť s predchádzajúcou spoluprácou	SLABÉ STRÁNKY <ul style="list-style-type: none"> - Nízky celkový počet rodín. - Motivácia klientov HF zapojiť sa do evaluácie
PRÍLEŽITOSTI <ul style="list-style-type: none"> - Téma získava čoraz väčšiu pozornosť tvorcov politík - Záväzky na národnej úrovni, aj v rámci aktuálneho zoznamu reforiem „Moderné a úspešné Slovensko“	OHROZENIA <ul style="list-style-type: none"> - Vývoj pandemickej situácie (realizácia face-to-face rozhovorov a fokusových skupín je v súčasnej situácii vysoko riziková)

Zdroj: Autori

3 Doterajšie zistenia

V nasledujúcej časti predstavujeme doterajšie zistenia z výskumu. Tie sú usporiadané nie nutne podľa použitých výskumných metód, ale tematicky – začínajúc stručnou charakteristikou projektu a jeho vzniku, spôsobu výberu rodín a pridelovania bytov, pokračujúc predstavením účastníčok projektu z hľadiska ich socio-demografických a ďalších charakteristík, načrtnutím dôvodov a trvania ich bytovej núdze a končiac zmenami vo vybraných oblastiach po nast'ahovaní, ako aj reflexiou sociálnych pracovníkov k spôsobom práce v tomto projekte.

3.1 Základné informácie o projekte a jeho vzniku

Projekt Housing-first pre rodiny v Košiciach realizuje Nadácia DEDO v spolupráci s mestom Košice a Všetci pre rodinu, n. o. Vznik projektu iniciovala Nadácia DEDO, ktorá má viac ako 20-ročné skúsenosti s prácou s rodinami v bytovej núdzi, najmä pri poskytovaní dočasného ubytovania v centrách Dorca, n. o. Nadácia DEDO od roku 2019 aplikuje vo svojom programe Bývanie s podporou prístup Housing First, s cieľom ukončovania bezdomovectva rodín v Košiciach. S prípravou tohto projektu začala dva roky pred jeho spustením, najmä z dôvodu zabezpečenia jeho financovania, keďže v tom čase nebolo možné pokryť náklady takejto pilotnej iniciatívy, spojené s činnosťou odborného tímu, z verejných zdrojov v systéme sociálnych a iných služieb, a preto bolo nevyhnutné získať finančnú podporu prostredníctvom rôznych grantových schém. Mesto Košice si rovnako dlhodobo uvedomovalo potrebu riešiť problémy s nedostupnosťou sociálneho bývania. V roku 2019 začalo s prípravou Koncepcie prevencie a ukončovania bytovej núdze na území mesta Košice. Projekt Housing-first podporilo ako ďalšiu príležitosť pomoci rodinám bez bývania. Za týmto účelom okrem iného vyčlenilo v roku 2020 zo svojho rozpočtu 210 000 EUR na rekonštrukciu bytov, do ktorých sa nast'ahovali účastníci projektu.

V rámci projektu bolo na obdobie dvoch rokov poskytnuté nájomné bývanie desiatim rodinám v mestských bytoch, so sprevádzaním rodín multi-disciplinárnym tímom, s cieľom, aby si rodiny dokázali bývanie udržať aj po skončení projektu. Mesto Košice byty prenajíma Nadácii DEDO, ktorá za účelom oddelenia poskytovania sociálnej podpory od manažmentu nájomných vzťahov s účastníkmi projektu v súlade s princípmi housing-first založila v roku 2019 neziskovú organizáciu Všetci pre rodinu. Rodiny zapojené v projekte tak majú podpísanú podnájomnú zmluvu s Nadáciou DEDO a sociálna podpora im je poskytovaná pracovníkmi Všetci pre rodinu, n. o.

Keďže v období prípravy projektu iné samosprávy na Slovensku nemali skúsenosť s využívaním prístupu housing-first, popri očakávaní súvisiacich s pilotným odskúšaním tohto prístupu a zabývaním desiatich rodín v bytovej núdzi sa tiež objavovali aj určité obavy súvisiace s realizáciou projektu. Tie sa podľa respondentiek fokusovej skupiny s riadiacimi pracovníkmi týkali jednak prijatia projektu verejnosťou, aj v kontexte toho, že v Košiciach sa téma bytovej núdze často spája s Rómskou etnicitou. Takéto obavy sa čiastočne aj potvrdili,

pretože ešte pred nast'ahovaním rodiny do bytu bola magistrátu z jedného z bytových domov doručená petícia proti prenajatiu bytu v rámci projektu housing-first. Ďalšie obavy sa týkali toho, či si rodiny, ktoré budú vybrané do projektu, dokážu bývanie udržať, či už z finančného hľadiska, alebo aj susedského spolunažívania. Dôležitým momentom prekonávania týchto obáv a získavania politickej podpory pre projekt housing-first v mestskom zastupiteľstve bolo rozhodnutie vedenia mesta prenajať byty nie priamo účastníkom projektu, ale Nadácii DEDO. Týmto spôsobom bol zároveň umožnený vstup do projektu aj tým rodinám, ktoré by podľa platného všeobecne záväzného nariadenia podmienky pre pridelenie bytu nespĺnili, napr. z dôvodu minulého zadlženia voči mestu na nájomnom. Iným podporným faktorom prekonávania obáv a presadzovania myšlienky projektu bola odborná spolupráca Nadácie DEDO so zástupkyňou Platformy pro sociální bydlení, ktorá sa podieľa na realizácii úspešných housing-first projektov v Českej republike.

3.2 Výber účastníkov projektu a možnosť výberu bytov

Z hľadiska pilotného testovania prístupu housing-first je dôležité nastavenie spôsobu výberu účastníkov tak, aby sa zabezpečilo, že šance dostať sa do projektu sú rovnaké pre všetkých potenciálnych účastníkov v bytovej núdzi, bez ohľadu na komplexnosť ich potrieb podpory, t. j. že rodiny s vysokou potrebou komplexnej pomoci nebudú pri výbere do projektu znevýhodnené v porovnaní s rodinami s nižšou potrebou podpory. Zároveň patrí v súvislosti s uplatňovaním prístupu housing-first k zaujímavým otázkam aj možnosť výberu lokality/bytu účastníkmi projektu, najmä s ohľadom na to, aby nedochádzalo k ich koncentrácii a segregácii na jednom mieste, čo však v prípade projektov s menším počtom účastníkov nie je zásadnou výzvou. V projekte v Košiciach bol výber účastníkov projektu a výber bytov účastníkmi do určitej miery prepojený.

V počiatočnej fáze výber rodín do projektu ovplyvnila pandémia COVID-19. Pôvodným zámerom partnerov projektu bolo uskutočniť v jeseni 2020 registračný týždeň rodín v bytovej núdzi v meste Košice. Z dôvodu pandémie COVID-19 však nebolo možné v danom období uvedený zámer v plnom rozsahu zrealizovať a registračný týždeň prebehol v novembri 2020 iba v zariadeniach, ktoré na území mesta poskytujú dočasné ubytovanie matkám, resp. rodinám s deťmi v núdzi – útulky a zariadenia núdzového bývania (čo zodpovedá operačným kategóriám 3 a 4 ETHOS typológie bezdomovectva a vylúčenia z bývania). Do registračného týždňa sa mohli zapojiť všetky rodiny bývajúce v týchto zariadeniach, t. j. rodiny s aspoň jedným maloletým dieťaťom, bez ohľadu na výšku príjmu, zdravotný stav, zadlženosť, či akékoľvek ďalšie okolnosti. Informovanosť rodín o možnosti zapojiť sa do registračného týždňa zabezpečovali pracovníci týchto zariadení a rozhovory s rodinami pri vyplňaní registračného formulára viedli pracovníci Nadácie DEDO. Takýmto spôsobom sa zaregistrovalo 80 rodín.

Účastníci projektu boli následne spomedzi zaregistrovaných rodín vyberaní losovaním, aby sa tak zabezpečila rovnaká šanca vstupu do projektu pre každú zaregistrovanú rodinu. Vyššie zmienená prepojenosť výberu účastníkov s výberom bytov spočívala v tom, že losovanie

prebiehalo v štyroch kategóriách, podľa počtu izieb bytov a počtu členov rodín. Rodiny tak boli žrebované nie do konkrétneho bytu, ale do typu bytu podľa počtu izieb, ktorý potrebovali. Zároveň boli už počas registračného týždňa zisťované preferencie rodín týkajúce sa výberu lokality a bytu, kedy jednou z otázok bolo to, či majú negatívnu skúsenosť s niektorou lokalitou v meste. Následne s rodinami, ktoré boli do projektu vyžrebované, prebehli vstupné rozhovory, pri ktorých sa napr. zisťovalo, v ktorej lokalite deti navštevujú školu. V konečnom dôsledku, aj keď si rodiny nemali možnosť vybrať z väčšieho počtu bytov, boli týmto spôsobom ich základné potreby pri pridelovaní bytu zohľadnené. Účastníčky projektu tento prístup nevnímali problematicky:

Veronika: „Potom mi zavolali, že mám si prísť pozrieť byt, tak som prišla do tohto prvého bytu so svojou dcérou, či sa nám páči, či nie, že môžeme si to rozmyslieť, že keď nechceme, môžeme ten byt kľudne odmietnuť. No a sme povedali, že dobre, zoberme ho, lebo inú šancu nebudeme mať s tým, že my budeme celú večnosť bývať v tom krízovom centre a to sa nedá.“

Brigita: „... tak to bolo vlastne podľa toho, že aké sú veľké rodiny a aké sú vlastne tie veľké byty a keďže ja som vlastne len sama s malým, tak vlastne nemohla som dostať ten napríklad trojizbový, nám vlastne stačil ten jednoizbový, takže vlastne sme dostali ten jednoizbový.“

Účastníčky vyjadrovali veľkú spokojnosť aj s vybavenosťou lokalít, v ktorých teraz rodiny bývajú. Deti to nemajú ďaleko do škôl, zvyčajne ani účastníčky do práce a v okolí majú všetko, čo potrebujú (napr. obchody, ihrisko). Občianska vybavenosť týchto lokalít je úplne vyhovujúca.

Edita: „Všetko tu je, tu je aj obchod, lekáreň, čo tu máme ešte... Galérku, tam je úplne veľké centrum... Som veľmi spokojná.“

Jedinou prekvapivou skutočnosťou, týkajúcou sa pridelovania bytov, bol podľa respondentky fokusovej skupiny s riadiacimi pracovníkmi meniaci sa počet členov domácností vyžrebovaných rodín.

R5: „Ale čo sa nám udialo a s tým sme nerátali a udialo sa to nie pri výbere bytov, ale následne v ďalších mesiacoch, že ako keby to zloženie počtu členov rodiny je veľmi flexibilné. Čiže napríklad mnohé osamelé mamy, ktoré žili v útulkoch samostatne s deťmi, kvôli tomu, že nemohli tam byť s nimi aj ich partneri prítomní, tak mali partnerské vzťahy, ktoré nejakým spôsobom fungovali v tomto zložení a mali obidve strany veľký záujem bývať spolu, takže sa nastahovali do domácnosti spolu. A nie vždy to partnerstvo vydržalo, alebo sa objavili problémy, ktoré boli veľmi vážne, takže potom tí partneri odišli. Čo spôsobilo, že niektoré rodiny sú dnes väčšie alebo menšie, keď pribudli partneri alebo napríklad je záujem, aby sa napríklad mama, stará mama sa pristahovala do rodiny. Je to stále flexibilné a áno, spôsobuje to to, že niekedy v byte, v ktorom sme ráтали, že budeme mať dve osoby, sú napríklad tri. Ale to prináša život, to je normálne, len s týmto sme nerátali, že to bude až tak flexibilné, lebo to riešime veľmi často.“

3.3 Socio-demografické charakteristiky a zloženie domácností

- Z hľadiska socio-demografických charakteristík možno zhrnúť, že v projekte Housing-first pre rodiny v Košiciach bolo na začiatku zapojených 7 žien, dva manželské páry a jedna partnerská dvojica. V priebehu projektu sa počet zapojených účastníčok znížil o jednu, na 6. Ďalšia z účastníčok začala žiť s novým partnerom. Do výskumu bolo zapojených 9, resp. v II. kole 8 žien a jeden manželský pár.
- S účastníčkami projektu v čase konania II. kola rozhovorov bývalo 19 detí vo veku do 18 rokov, jednej účastníčke sa po nast'ahovaní narodilo dieťa. V štyroch domácnostiach žije 1 dieťa, v dvoch 2 deti, v jednej domácnosti 3 a v dvoch domácnostiach 4 deti.
- Z hľadiska veku je najviac účastníčok vo vekovej kategórii 30-40 rokov, 3 osoby sú staršie ako 40 rokov a 2 sú mladšie ako 30 rokov.
- Na začiatku projektu boli tri účastníčky, vrátane účastníčky, ktorá z projektu odišla, na materskej dovolenke (z toho jedna mala aj prácu). Ďalších 6 účastníčok bolo zamestnaných a 3 osoby boli nezamestnané. Niektoré účastníčky okrem rodinných prídavkov poberajú, resp. krátkodobo poberali aj iné sociálne transfery, najmä dávku v hmotnej núdzi. Medzi účastníčkami je v súčasnosti 5 samoživiteliek (jednej účastníčke sa rozpadol vzťah krátko pred nast'ahovaním; jedna účastníčka si po nast'ahovaní našla partnera, no rozišli sa a jedna účastníčka sa po nast'ahovaní rozišla s partnerom a našla si nového). Po zabývaní sa podarilo nájsť si prácu 3 osobám (z toho jedna v čase 2. rozhovoru ešte nenastúpila do novej práce, ale mala dohodnutý nástup), a trom účastníčkam sa podarilo zmeniť prácu. Jednej osobe sa zhoršil zdravotný stav a v čase realizácie 2. rozhovoru bola dlhodobo PN.
- Z hľadiska najvyššieho dosiahnutého vzdelania malo 5 z celkového počtu 11 osôb zapojených vo výskume (vrátane manžela jednej z účastníčok) zapojených do projektu ukončené základné vzdelanie a 4 osoby stredoškolské. Dve osoby nemali ukončené základné vzdelanie. V období od nast'ahovania do bytu po 2. kolo rozhovorov si žiadna účastníčka nezačala vzdelanie dopĺňať, hoci to jedna mala v pláne.

Tabuľka 3: Základné charakteristiky účastníčok a účastníka výskumu

	Vek ⁴	Ekonomický status po nast'ahovaní	Ekonomický status – zmena po II. rozhovore	Vzdelanie	Počet členov domácnosti	Počet detí do 18 rokov
Žena	35	Zamestnaná	Zamestnaná na TPP (nová práca)	Stredoškolské	3	2
Žena	33	Zamestnaná	Nezamestnaná (dohodnutý nástup do práce)	Základné	6	4

⁴ Vek v čase realizácie úvodného rozhovoru.

Žena	37	Nezamestnaná	Nezamestnaná, ale bola krátkodobo zamestnaná	Základné	3	2
Žena	29	Materská dovolenka		Bez ukončeného vzdelania	6	4
Žena	45	Zamestnaná		Stredoškolské	2	1
Žena	37	Zamestnaná (dohoda)	Zamestnaná „na zmluvu“ (nová práca)	Základné	4	3
Žena	33	Nezamestnaná	Zamestnaná	Stredoškolské	2 ⁵	1
Žena	22	Materská dovolenka + zamestnaná	Materská dovolenka + zamestnaná (zmena práce)	Základné	2	1
Žena	19	Materská dovolenka	-	Bez ukončeného vzdelania	2	1
Pár	46, 41	Nezamestnaný, zamestnaná	Zamestnaný (PN)	Základné, stredoškolské	3	1

Zdroj: Autorky

3.4 Zdravotný stav

Závažnejšie zdravotné problémy sa vyskytli v troch z celkového počtu 9 domácností, ktoré sú aktuálne zapojené v projekte, z toho u troch dospelých (napr. cukrovka, problémy v oblasti duševného zdravia) a jedného dieťaťa (astma). U jednej účastníčky sa po nasťahovaní objavili nové, pravdepodobne závažné zdravotné problémy. Okrem toho boli v ďalších troch prípadoch zaznamenané ochorenia tráviaceho traktu, vrátane žalúdočných vredov. Účastníčky a účastník projektu boli v priebehu prvého aj druhého kola rozhovorov vyzvaní, aby svoj zdravotný stav ohodnotili číslom na stupnici od 1 do 10, kde 1 znamená „veľmi zlý“ a 10 znamená „veľmi dobrý“. Subjektívne hodnotenie zdravotného stavu pokrývalo rozpätie uvedenej stupnice od 4 do 10 v prvom kole, a od 1 do 10 v druhom kole. Jedna účastníčka svoje hodnotenie zvýšila zo 4 na 9 napriek tomu, že v prvom kole rozhovorov neuvádzala vážne zdravotné problémy, resp. v druhom kole neuvádzala zlepšenie svojho zdravotného stavu. Súčasťou odborného tímu, ktorý rodinám v projekte poskytuje podporu a sprevádzanie, je však aj zdravotníčka, ktorá rovnako potvrdila, že v prvých týždňoch po nasťahovaní rodín do bytov (do konania fokusovej skupiny v apríli 2021) nebolo potrebné riešiť závažné zdravotné komplikácie členov týchto rodín.

Ú3: „Tak momentálne v týchto rodinách, ktoré máme, sme riešili len také že COVID a karanténa, tam zatiaľ nič také špecifické nebolo, hlísty. Ale tie rodiny, ktoré sme mali zabývané ešte pred housing-first (v Starostlivom bývaní), tam sme riešili naozaj veľmi vážne zdravotné veci a moja úloha je skôr podporiť tú osobu, aby vyhládala zdravotnú starostlivosť, prípadne napojiť ju na sieť lekárov, ktorých už máme a tí, ktorí nemajú zdravotné poistenie,

⁵ Účastníčka sa rozišla s partnerom, s ktorým pravdepodobne bývala v byte; s novým asi nebýva.

tak viem ich dostať do systému, aby boli ošetrení, prípadne im dať lieky a tak. To je moja úloha.“

3.5 Podmienky bývania pred a po nast'ahovaní do bytu

Keďže prístup housing-first vznikol s cieľom ukončovať bezdomovecť, dôležitou otázkou pri jeho uplatňovaní je to, v akých podmienkach bývali účastníci pred vstupom do projektu, a ako dlho trvala ich skúsenosť bezdomovecťva. Od týchto okolností sa totiž do značnej miery odvíja potreba a intenzita ich podpory po nast'ahovaní. Zároveň v tejto časti textu približujeme hlavné rozdiely v podmienkach bývania pred a po nast'ahovaní do bytov z pohľadu účastníčok projektu, ako aj ich hodnotenie spokojnosti s terajším bývaním.

3.5.1 Vznik bytovej núdze a dôvody znemožňujúce sa z nej vymaniť

Príčiny vzniku problémov účastníčok projektu Housing-first s bývaním boli rôzne: rozvod; konflikty v rodine; špecifické náročné životné situácie – napr. pobyt vo väzení a umiestnenie detí do detského domova, ale aj medzigeneračná reprodukcia života v neistom/nevyhovujúcom bývaní. Časté bolo bývanie rodín u príbuzných, či už hneď po založení rodiny (nemožnosť osamostatniť sa), alebo aj ako krízové riešenie napr. po strate podnájmu. Podľa ETHOS typológie bezdomovecťva a vylúčenia z bývania je bývanie u príbuzných a známych z dôvodu nemožnosti zabezpečiť si samostatné stabilné bývanie klasifikované ako neisté bývanie (operačná kategória ETHOS-8), t. j. ide o formu vylúčenia z bývania. Potvrdili to aj rozhovory s účastníčkami projektu, z ktorých vyplynulo, že aj bývanie u príbuzných bolo z dlhodobého hľadiska neudržateľné – či už kvôli preplnenosti obydľia, konfliktom, alebo aj preto, že samotní príbuzní žili v neistom bývaní – v podnájme, ktorý museli opustiť. Pomerne často tak bola zastúpená trajektória, kedy účastníčky so svojimi deťmi odchádzali z bývania u príbuzných do krízových centier⁶.

Jedna účastníčka projektu napríklad žila so svojím manželom v byte u jeho rodičov. Po rozvode sa s dvomi deťmi presťahovala do podnájmu. Následne sa však u nej objavili zdravotné problémy, a tak sa ocitla v krízovom centre. Iná účastníčka poukázala na problém preplnenosti obydľia v rodičovskom dome:

Monika: „Sestry, bratia, oni sú viacerí viete, lebo už príliš veľa to bolo. Viete, teraz sme mali deti a musíme ohľadom aj na matku, lebo matka je nám chorá, preto.“

Ďalšia rodina opísala, ako sa po rôznych problémoch s bývaním napokon presťahovali k mame do 1-izbového bytu, čo bolo náročné, chýbali im napr. posteľe. Aj tento byt však

---

⁶ Pojem „krízové centrá“ používame v texte pre zjednodušenie. Často ho týmto spôsobom používali aj účastníčky výskumu. Podľa ETHOS typológie bezdomovecťva a vylúčenia z bývania pod krízovými centrami rozumieme útulky (operačná kategória ETHOS-3) a zariadenia pre ženy zažívajúce násilie (ETHOS-4) – zariadenia núdzového bývania (ZNB).

museli opustiť, keďže majiteľ sa ho rozhodol predať. Nepodarilo sa im nájsť ďalší podnájom, a tak boli nútení ísť do krízového centra.

Hlavnou prekážkou vymanenia sa z bytovej núdze, ktorú uvádzali účastníčky výskumu, bol nedostatok finančných prostriedkov na získanie bývania v podnájme, ale aj prítomnosť detí v rodine, ktorá sa dlhodobo ukazuje ako znevýhodňujúca pri snahe o získanie podnájmu. Kvôli tomu zostávali rodiny v nevyhovujúcom bývaní dlhé roky (napr. 5, 7 rokov strávených v krízovom centre; pobyt v krízovom centre – krátke zotrvanie v podnájme – návrat do krízového centra). Pani Barbora napr. uviedla, že sa počas svojho pobytu v krízovom centre spriatelila s ďalšími tromi ľuďmi, ktorí tam bývali a rozhodli sa spoločne si prenajať byt. Z podnájmu však po polroku museli odísť kvôli problematickej komunikácii s majiteľom. Pani sa presťahovala do ďalšieho podnájmu, avšak opäť len na niekoľko mesiacov, keďže majiteľ sa rozhodol byt predať. S platením ďalšieho podnájmu jej už museli pomáhať príbuzní, keďže medzičasom sa jej narodilo tretie dieťa a jej hlavným príjmom bol iba rodičovský príspevok. Napokon musela kvôli finančným problémom aj tento podnájom opustiť a opäť sa ocitla v krízovom centre.

Barbora: „Lebo aj napriek tomu, že sme hľadali, akonáhle sa povedalo, že je malé dieťa, alebo že budú dve malé deti – lebo dcéru som tiež nemohla nechať na ulici – že budem bývať, že by sme boli dve dospelé osoby plus dve malé deti, tak automaticky to bolo ako keby ste povedali, že máte nejakú lepru alebo ja neviem, to bolo strašné si nájsť podnájom. S dvoma úplne maličkými deťmi...“

Podobne sa vyjadrila aj ďalšia účastníčka:

Veronika: „Viete čo, my sme si aj zvykli – z krizáku do krizáku, hej... Končí vám zmluva, musíte si hľadať iný krizák, lebo kde pôjdete, hej... matka s deťmi nemá šancu ísť do podnájmu... .. Bola som 8 rokov v krízových centrách.“

3.5.2 Reflexia životných podmienok v krízových centrách

Keďže všetky rodiny strávili určitý, niekedy dlhý čas pred nastťahovaním do bytov v krízových centrách, zaujímavá je aj ich reflexia tejto skúsenosti. Navyše, krízové centrá boli aj na Slovensku tradične vnímané ako dôležitá súčasť systému prestupného bývania, v ktorom sa uplatňuje na rozdiel od prístupu housing-first princíp zásluhovosti a samostatné bývanie je až na vrchole rebríka rôznej inštitucionálnej pomoci, ktorou je potrebné prejsť.

V súvislosti s bývaním v ZNB (krízových centrách) účastníčky opisovali dva základné okruhy problémov, s ktorými sa stretávali, a ktoré im významne znepríjemňovali pobyt v týchto zariadeniach:

1. striktné pravidlá zariadení a ich kontrola, čo sa týkalo aj ich detí, pričom pravidlá sa ešte viac sprísnilo kvôli pandémie
2. medziľudské vzťahy (medzi klientkami).

Veronika spomenula, ako prvý raz prišla do jedného z košických krízových centier:

Veronika: „Sme prišli na tretie poschodie a hovorím „Kde to som prišla, preboha...“. Som začala plakať... No a potom sme si na to dajak zvykli a sme fungovali.“

Prísny režim v centrách ilustrujú nasledujúce dve skúsenosti.

Magdaléna: „Ja som už o šiestej tam hore bola, lebo tam sa spať nedalo. Ani večer sa tam spať nedalo. Ta čo som vstala, vypila kávu, dcérku som nechala spať ešte a ja som išla na tú terapiu. Bo tam treba robiť terapie. ... No oni to tak nazývajú, že pratať, umývať kľučky...“

Veronika: „No prakticky u nás to bolo tak. Mali ste tri priepustky v krízovom centre. Tri alebo dve – do obchodu, alebo vonku na vychádzku. Keď ste ich minuli, už vás vrátnik vonku nepustil. A tu si môžem ísť vonku kedy chcem, môžem prísť kedy chcem. Môžem ísť na celý deň preč, nemusím mať povolenie od vedúceho, lebo aj tak by nám neschválil kvôli korone... takže na víkendy nás nikdy nechodil pustiť, alebo že mimo krizáku na jeden deň.“

Ďalšia účastníčka poukázala aj na niekedy náročné medzilidské vzťahy s inými klientkami v centre.

Anežka: „V krízovom centre to bolo také, že tam jeden druhého ohováral, to, čo pravda neni, každého útočili na druhého... že tam tie myšlienky kde mám ísť, čo mám robiť, tie stresy boli.“

Viaceré účastníčky tiež hovorili o sťažených podmienkach života svojich detí v krízových centrách.

Monika (po nastáovaní do bytu): „Ja keď vám tak poviem, ja som sa veľmi tešila, že majú deti svoju spálňu, že majú svoje všetko. Som sa potešila, že už mám svoje – budem kľudná, a nebude nikto na deti mi kričať, aby toto, tamto, že aby boli už kľudné deti mi.“

Anežka: „Krizové centrum a mať svoje... to je rozdiel. Nikto vás nederiguje, proste taký kľud, aj v duši, aj deti kľudnejšie sú že nikto nepovie musíš tam ísť toto robiť, a to... teraz majú svätý pokoj. Ja som kvôli deťom šťastná, že majú taký kľud už.“

V niektorých prípadoch bola ako problematická uvádzaná aj zlá dopravná dostupnosť rôznych služieb z krízového centra.

Juraj: „Tam keď ste išli do obchodu, trvalo 3 hodiny peši, pokiaľ človek išiel na Jazero a naspäť.“

3.5.3 Nastáovanie do bytu a spokojnosť s bývaním

Účastníčky projektu boli veľmi šťastné, keď zistili, že boli vyžrebované do projektu. Mnohé „už ani nedúfali“, neverili, že by mohli získať byt. Viaceré účastníčky sa vyjadrili, že pridelenie bytu je pre nesplnením sna. Spôsob oznamovania však priniesol viacerým účastníčkam aj strach a obavy, stres – nevedeli, čo sa bude diať, báli sa, „že niečo urobili“.

Magdaléna: „No tak ja som mala strach, že čo chcela odo mňa pani riaditeľka. Tak som aj nespala celú noc.“

Veronika: „Ja som ostala úplne v šoku, som neverila hej, že ja? Byt? Prečo ja? Ved' sú iní. Hej, že bola som v úplnom šoku, ja som nevedela rozprávať. Aj radosť, plač, všetko... No proste ja som tomu neverila, neverila som tomu.“

Aj jeden z pracovníkov priameho kontaktu spozoroval ako hlavnú emóciu účastníčok po vyžrebovaní istú nedôveru a opatrnosť.

Ú6: reakcie na to, čo si pamätám, že boli vyžrebovaní, tak to bola vyslovene taká opatrná nádej.

Ďalšie obavy účastníčok pred nasťahovaním do bytu súviseli s tým, že dovtedy nemali skúsenosť so samostatným bývaním, prípadne že na rozdiel od krízového centra, kde mali príbuzných, alebo kamarátky, budú v byte odkázané samy na seba. Ilustrujú to nasledujúce dve vyjadrenia.

Brigita: „... to je vlastne prvýkrát, čo som že fakt že úplne sama. Lebo vlastne v bloku mi tiež vlastne bývala aj mamka a za tie roky už som si tam ako spravila aj z tých ostatných mám proste tie také vlastne kamarátky, aj sme si tak pomáhali a tak a teraz som tu vlastne sama, takže... vlastne len asi to.“

Veronika: „Nechcela som odísť (z krízového centra)... aj som chcela, aj nechcela. Tak vám poviem, bála som sa toho. Lebo tu (v byte) nikoho nepoznám, tam som ľudí poznala. Tam som mohla zaklopať, ísť do bytu, do bunky a tu akože odpútaná od sveta.“

Čo sa týka pripravenosti bytov na nasťahovanie rodín, v tomto smere sa v projekte nevyskytli žiadne väčšie problémy. Nadácia DEDO spolupracovala s Bytovým podnikom mesta Košice už počas rekonštrukcie a prípravy bytov pred nasťahovaním, čo zástupca bytového podniku zhrnul nasledovne:

R2: „išli možno trochu iným spôsobom, ako sme boli zvyknutí my, skôr preferovali čo najviac izieb, hoci menších plôch, zmenšovať kúpeľne a podobne, bola to tým pádom aj pre nás nová škola, nový pohľad na vec, ako preskúpiť, preorganizovať priestor.“

Zástupkyňa Nadácie DEDO takisto zdôraznila ich záujem na tom, aby boli byty ľahko udržiavateľné.

R5: „My máme skúsenosť z nášho útulku Dorka, ktorý patrí do našej siete a vedeli sme, že sú isté veci, napríklad v kúpeľniach, ktoré sa rýchlo zničia, ťažko sa udržiavajú a treba do nich stále investovať.“

Aj z pohľadu vyžrebovaných rodín boli byty na nasťahovanie dobre pripravené, problém bol len so zatekajúcim sprchovým kútom. Negatívne hodnotili iba to, že byty nemajú balkón, ktorý im chýbal ešte viac v čase lockdownu. Rodiny mali, s výnimkou jednej, v bytoch k dispozícii všetko, čo potrebovali, niektoré kusy nábytku dostali až neskôr po zabývaní. V niektorých bytoch sa v priebehu prvých mesiacov bývania objavili menšie problémy (napr.

tečúce sprchové kúty alebo vstupné dvere, ktoré netesnia), poruchy spotrebičov (napr. práčka), ale aj problém s výpadkom elektriny pre poruchu. Tieto boli priebežne riešené.

R5: „...máme aj pracovníka v tíme, ktorý má na starosti bývanie, niečo ako správcu. Pomáha rodinám so zabývaním, montážou nábytku, priebežne robí odpisy energií kvôli našej kontrole, aby sme vedeli, ako sa tam hospodári, a pomáha rodinám s takými bežnými úkonmi, ak ide o rodiny, kde sú matky s deťmi a nevedia si možno pomôcť s týmito vecami.“

Ak účastníčky porovnávajú svoje predchádzajúce bývanie s bývaním v pridelenom byte, zvyčajne opisujú, že teraz majú väčší pokoj, slobodu a že sú spokojnejšie aj ich deti. Pre niektoré účastníčky, ktoré predtým bývali v krízovom centre, bolo prekvapením to, „aké ticho je v byte“ aj na chodbách.

Barbora: „Prekvapilo ma asi to, že je tu väčší pokoj. Aj keď je tu viac bytov, päť bytov na jednej chodbe, čiže ma prekvapil ten pokoj. Nepočuť žiadne hádky, búchanie, kričanie a dokonca viem, že vedľa v byte tam je rodinka, kde sú tri deti.“

Pani Brigita tiež opísala, ako si na nové bývanie zvykol jej syn: „Tak myslím si, že až veľmi dobre, lebo mal taký problém proste so spánkom, že mi nechcel tak normálne zaspávať na (názov krízového centra), ale tuna sme sa prísťahovali, dali mu takú autíčkovú posteľ a on spí jak mŕtvy behom piatich minút, desiatich.“

Podobne sa vyjadrila aj Barbora: „Dcéрка mi povie: „Mamka, nechaj ma ešte spinkať, lebo je tu dobre tichučko.“ Hej, čiže naozaj ten pokoj, ten klud, to ticho, to robí dosť.“

Na druhej strane Veronikina skúsenosť poukazuje na to, že najmä pre staršie deti môže byť odchod do neznáameho prostredia náročný.

Veronika: „Nechceli, nechceli prosto prísť. Moja staršia hej, ale to tí dvaja oni z krízového centra že nejdú preč. Lebo nemajú tu kamarátov... tam sme sa celý blok poznali. To bolo trochu ťažké, potom som zapísala malého tu do školy, ... a do tej školy, škaredé, jemu sa škola nepáči. Tak sme ho nechali na štyri dni a potom už išiel. Prvý deň bol len do pol dvanástej, s tým, že do družiny nešiel, nech si zvykne. No už potom na druhý deň ani zo školy domov nechcel prísť.“

V konečnom dôsledku však všetky účastníčky pokladali bývanie v byte za lepšie ako život v krízovom centre. Vyhovuje im, že „majú svoj klud“ a voľnosť – nemusia sa prispôsobovať prísnyim pravidlám ZNB, žiadať o povolenie pre návštevy a podobne. Napríklad Anežka na otázku, v čom je jej terajšie bývanie lepšie, odpovedala: „Vo všetkom. Aj deti sú kludnejšie, lebo stále z jedného krízáku do druhého krízáku, stále iný režim, iné pravidlá... ako vedia, že si môžu napríklad aj pospať viacej.“

Podobne sa vyjadrila aj Magdaléna: „Ale určite sa o tisíc percent býva lepšie tu jak v (názov krízového centra). Nemusím čakať, kedy doperie, môžem si prať, mám súkromie... hlavne toto súkromie.“

Celkovo účastníčky projektu pocítovali radosť, že majú svoje bývanie a viaceré sú motivované zveľaďovať, resp. zariaďovať si byt podľa svojich predstáv. Jedna z účastníčok na otázku, ako by ohodnotila svoju spokojnosť s terajším bývaním na stupnici od 1 do 10, kde

1 znamená veľmi nespokojná a 10 znamená veľmi spokojná, odpovedala: „Ta na... tisíc miliónov (smiech).“

3.6 Sociálna podpora

Kľúčovou súčasťou projektov založených na prístupe housing-first, vrátane projektu Housing-first pre rodiny v Košiciach, je popri nájomnom bývaní poskytovanie sprevádzania účastníkov projektu sociálnymi pracovníkmi a ďalšími členmi odborného tímu. V košickom projekte takéto sprevádzanie poskytujú pracovníci Všetci pre rodinu, n. o. Vo výskume sme sa preto v tejto súvislosti zamerali na hodnotenie priebehu, oblastí a frekvencie spolupráce účastníkmi projektu a pracovníkmi multi-disciplinárneho odborného tímu.

3.6.1 Odborný tím v projekte a príprava pracovníkov na uplatňovanie prístupu housing-first

V projekte Housing-first pre rodiny v Košiciach bolo súčasťou odborného tímu 6 pracovníkov – tri sociálne pracovníčky, jedna zdravotníčka, jeden psychológ a jedna právnička. Dvaja z nich pôsobili v nadácii už pred spustením projektu, ostatní boli noví. Pracovníci oceňovali multi-disciplinárnosť tímu, pravidelné porady, podporu zo strany vedenia a dostatok času na prácu s klientmi v porovnaní s prácou na úradoch alebo v iných poradniach.

Pri porovnávaní prístupu housing-first so svojou dovtedajšou prácou s klientmi pracovníci priameho kontaktu predovšetkým uvádzali, že na jednoznačné závery v tomto smere ešte neprešiel dostatočne dlhý čas a sami sa nachádzajú v procese získavania skúseností a učenia sa.

Ú3: „Ja to vnímam z minulosti. Nie že je to ťažšie, ale je to iné. To tu predtým nebolo, nemáte nejaké príručky, že v tejto situácii pracovať tak a tak. Pri tomto sa zachovať tak a tak. Tým, že sa to buduje všetko ešte len od začiatku u nás, aj my skúsime, že či to zaberie, či to nezaberie. Aj keď je niekedy rovnaká situácia, tí klienti sú špecifickí. Môže nastať niečo to isté, ale oni úplne sa inak zachovávajú – aj k nám, aj k okoliu, aj k našim radám. Také to je iné.“

V tomto smere pokladali za veľmi nápomocné aj vzájomné pravidelné porady.

Ú1: „Ono to je pre nás super, že máme každý deň ráno poradu. A my si všetko povieme. Ja aj o druhých klientoch viem dosť. A viem, ako kolegyňa zareagovala, ako to vyriešila. To je super, že každý povieme, čo bolo s rodinami a ako tú situáciu riešime. Takže keď na ďalšej návšteve budeme, tak aha, ona toto urobila tak a jeden druhého inšpirujeme.“

Napriek tomu identifikovali viaceré rozdiely, týkajúce sa napríklad potreby budovať si s účastníkmi dôveru, alebo príležitostí vyplývajúcich z toho, že majú na ich podporu k dispozícii dlhšie časové obdobie.

Ú1: „Ja som skôr robila terapeutku, ja som pracovala s autistickými deťmi, DMO, hluchoslepými, a aj keď som robila v škôlke pár rokov, mne tí rodičia všetci verili. Ja som si

nemusela budovať dôveru. Oni ma brali ako nie že autoritu, ale keď som robila terapeutku, oni sa tak na mňa spoliehali, lebo vedeli, že ja s tým dieťaťom viem pracovať a to som učila tých rodičov. Takže tam bola hneď tá dôvera, oni sa na mňa aj obracali, lebo mi verili. A naraz, keď som prišla do tej rodiny, bol ten problém, že som sa veľmi zamerala na deti. Hneď jak som prišla, prvý kontakt hneď s deťmi. A mama mi dačo rozprávala a potom som sa tak uvedomila spätne, že ja tam nie som len kvôli tým deťom, ale mne robila problém práca s dospelými.“

Ú6: „Ja by som povedal, že silná stránka, alebo taký nejaký benefit tohto systému je, že máme čas s tými klientami. Že to nie je ako na psychologickú poradňu alebo v klinike, keď máte určený čas, že klient vám príde na 1 hodinu za mesiac a ten čas strávite väčšinou nejakým testovaním a na konci spíšete záznam a nález a potom sa presuniete k druhému. Ale tu máme priestor sa myliť a čas to opraviť.“

Takisto bolo snahou nadácie venovať pozornosť vzdelávaniu a podpore členov odborného tímu. Dve pracovníčky absolvovali dlhodobý jedenapolročný výcvik k téme vzťahová väzba a práca s rodinou, na ktorom sa zaoberali aj témou traumy, čo je v projektoch housing-first dôležitou zručnosťou. Všetci tiež na začiatku projektu absolvovali niekoľkodňové školenie so sociálnym pracovníkom Platformy pro sociální bydlení, ktorý im naďalej poskytuje mentoring podľa potreby. Majú zabezpečené supervízie na dvojmesačnej báze s externou supervízorkou. Napriek tomu by pracovníci priameho kontaktu ďalšie vzdelávanie v prístupe housing-first uvítali, konkrétne napr. v oblasti podpory komunikácie medzi rodičom a dieťaťom.

Ú4: „Vzdelávanie je stále dobré podľa mňa, to je určite niečo, čo ja by som veľmi prijala. Ale naše vedenie je otvorené a dosť nás aj podporuje v tom. Ale ja by som prijala vzdelávanie housing-first, aby sme sa tak viac ukotvili v tom a mali sa o čo oprieť.“

Ú2: „... silnou stránkou je tiež to, že mám taký pocit bezpečia z nášho vedenia. Teraz nejdem ich vychvaľovať alebo niečo, ale páči sa mi ich prístup, že majú také plánovanie, také chystanie sa na nejakú akciu, komunikujú s inými odborníkmi, také tie vyššie levely, je tam také to prepojenie a je to dopredu pripravené, premyslené, usporiadané a toto vo mne vyvoláva taký pocit bezpečia. Že je to fajn. Je to dobre nastavené.“

Účastníci fokusových skupín boli tiež vyzvaní, aby sa vyjadrili k potrebe a možnostiam spolupráce s ďalšími odborníkmi, ktorí nie sú súčasťou podporného tímu. Spolupráca členov tímu najčastejšie prebiehala s úradom PSVR, v oblasti sociálnych dávok. Členovia tímu však v prípade potreby majú možnosť obrátiť sa aj na ďalších externých odborníkov mimo organizácie. Zároveň si tak riadiaci pracovníci, ako aj pracovníci priameho kontaktu uvedomovali potrebu peer pracovníčky v tíme, ktorá by vďaka vlastnej podobnej skúsenosti mohla byť dobrou poradkyňou „a možno priateľkou“ pre rodiny a ktorá by odľahčila sociálnych pracovníkov pri podpore so zvládaním bežných aktivít spojených so zabývaním. Výhodou takejto pracovníčky by bolo, ak by dokázala komunikovať v rómskom jazyku, lebo to by uľahčilo nadviazanie kontaktu a budovanie dôvery s niektorými účastníkmi projektu. Pre vytvorenie takejto pozície však bolo rovnako potrebné najskôr získať finančné zdroje.

Čo sa týka spolupráce s magistrátom mesta Košice, táto prebieha predovšetkým s Nadáciou DEDO, ktorá v projekte zabezpečuje oblasť bývania. Spolupráca medzi magistrátom

a Nadáciou DEDO bola najintenzívnejšia počas prípravy a pred odovzdávaním bytov rodinám. Zástupkyňa magistrátu hodnotila spustenie projektu ako veľmi pozitívnu skúsenosť.

R1: „Pre mňa osobne určite je to taká skúsenosť, že dá sa. Že dá sa, len treba chcieť, netreba sa báť, treba do niečoho vojsť. Že tá kvalita spolupráce je na vysokej úrovni, takže toto je pre mňa úžasná skúsenosť. Lebo už som mala v poslednej dobe pocit, že tie subjekty, ktoré pôsobia v sociálnej oblasti, si akýmsi spôsobom konkurujú, že tu existuje konkurenčný boj a tadiaľ cesta nevedie. Je to o spolupráci, každý máme svoju úlohu a treba sa len dohodnúť. Určite je skúsenosť v tom, že bez spolupráce to asi nepôjde, že musíme spolupracovať a samozrejme aj radosť v tom, že zrejme sa podarilo zabývať keď nie 10, tak 9 rodín.“

Členovia odborného tímu v priamom kontakte s magistrátom nie sú. Aj v prípade potenciálnych susedských konfliktov je magistrátom najskôr kontaktovaná Nadácia DEDO, aby sa tak zabezpečilo oddelenie nájomného bývania od poskytovania sociálnej podpory, ako jeden z kľúčových princípov prístupu housing-first.

3.6.2 Oblasti podpory po nast'ahovaní a spokojnosť s poskytovanou podporou

Pracovníci odborného tímu pomáhajú rodinám riešiť široké spektrum záležitostí – kým krátko po nast'ahovaní do bytu riešili najmä jeho vybavenie (zabezpečovanie nábytku) a rôznych „papierovačiek“, po zabývaní účastníckam pomáhali napríklad s hľadaním práce, riešením výživného, ale aj s praktickými záležitosťami, ako napríklad reklamácia pohovky. Frekvencia stretávania sa rodín so sociálnymi pracovníkmi závisí od potrieb konkrétnej rodiny od stretnutí dvakrát mesačne až po stretnutia dvakrát do týždňa.

Juraj: „Pracovníci z nadácie nám pomáhajú vo všetkom, čo ich poprosíme. Ja nemôžem povedať ani slovo na nadáciu. To klobúk dole.“

Barbora: „Takže hovorím, teraz sa riešilo trošku len ohľadom toho bývania, ale nemám taký nejaký závažný problém, ktorý by trebalo riešiť.“

Väčšina účastníčok podobne oceňovala ich podporu aj v 2. kole rozhovorov.

Anežka: „Každý týždeň sem chodia. Tak aj teraz som potrebovala tú hmotnú núdzu, pohovory, aby všetky potrebné (veci) som mala. Pomáhajú vo všetkom.“

Nespokojná bola len jedna účastníčka. V jej prípade išlo o zásadné narušenie vzťahu a dôvery s pracovníčkou.

Magdaléna: „Najradšej by som bola, keby tu nikto nechodil, keby som mala pokoj celkom.“

Vo výskume sme sa špecificky zamerali aj na oblasť starostlivosti o domácnosť – nakupovanie, varenie, udržiavanie poriadku a pod. Účastníčky projektu v tejto oblasti nepociťovali potrebu pomoci. Pracovníci priameho kontaktu však v tejto súvislosti zmieňovali potrebu podpory rodín v oblasti hospodárenia s financiami.

Ú1: „My máme v programe rodiny, ktoré roky žili v zariadení, a keď bol nejaký problém, tak to niekto za nich vyriešil. A teraz po prvýkrát niektorí zažívajú, že niektoré veci si musia vybaviť sami. A to je možno ten taký problém teraz. Napríklad finančný manažment. Že keď minú peniaze, tak nie je nikto, ani sociálny pracovník, ktorý donesie potraviny, alebo idú do nejakého skladu si po niečo. Proste bývajú ako každý jeden človek a musia sa naučiť fungovať aj so susedmi, lebo v zariadení to vyriešil niekto iný.“

Zároveň sa pracovníci priameho kontaktu zamýšľali nad zručnosťami, ktoré je potrebné u účastníčok rozvíjať práve z dôvodu, že strávili dlhšie obdobie pred nasťahovaním v krízových centrách.

Ú4: „Ja napríklad sa tak hľadám v tom, že čo je vlastne rozdiel medzi klientmi v zariadení, lebo máme klientov zo zariadení – a klientmi v housing-first. A je v tom obrovský rozdiel, lebo tu sú v bývaní a sú sami. Ale tým, že sú zo zariadenia, tak sú veľmi podobní tým, ako tam boli. Niekedy naozaj tak hľadám, čím je pre nich ten housing-first taký výnimočný. A jediné, čo mi napadlo, že aby boli kompetentní žiť sami svoj život. ... Tá podpora je veľakrát o tom, že my musíme byť partnermi, a že my tu nie sme kvôli kontrole, ale kvôli tomu, že sprevádzame, a že hľadáme to dobré a pozitívne. Lebo ten systém ich naučil takej ako keby bezmocnosti, že oni očakávajú pomoc zvonku. A ten housing-first v tom mi príde taký odlišný, že musia sa posilňovať v tom, aby oni si viedli ten svoj život tak, ako najlepšie vedia, ale ako svojprávne bytosti.“

V súvislosti s princípom partnerstva namiesto kontroly si rodiny takisto museli zvykať, ktoré otázky majú komunikovať s Nadáciou DEDO (oblasť bývania) a ktoré so Všetci pre rodinu (sociálna podpora).

Pri niektorých matkách sa tiež objavila potreba podpory v starostlivosti o dieťa nad rámec jeho základných potrieb. Išlo najmä o matky, ktoré samy nezažili takúto starostlivosť. Nápomocná v tomto smere by bola aj rómsky hovoriaca peer pracovníčka.

Ú3: „Mojí klienti to upratovanie a starostlivosť o domácnosť zvládajú, skôr je tam starostlivosť o deti. Ten vzťah matky a dieťaťa.“

Ú1: „Tam sa ukazuje to, že keď je človek z nepodnetného prostredia, tak nevie pracovať s tým svojím dieťaťom.“

Ú3: „Nerozumie, nevie, čo sa od nej chce. Ona napĺňa tie základné potreby – najesť, napiť, vyspať, to áno, ale už tie ďalšie veci, tam sú veľké medzery.“

Ú1: „Ono to niekedy stačí osloviť toho klienta rómskym jazykom. Rómskym jazykom niektorí idú ako pila a naraz majú rozprávať po slovensky – rozumieť nám rozumejú, ale vyjadrovať, vôbec. Majú rozprávať po slovensky a už je to veľký problém.“

Plánovanie cieľov spolupráce s účastníčkami bolo v čase konania fokusovej skupiny s pracovníkmi priameho kontaktu (apríl 2021) z dôvodu krátkeho obdobia po ich nasťahovaní len v prípravnej fáze, ale pracovníci si uvedomovali užitočnosť takéhoto plánovania a mali zámer k tomu pristúpiť. Mali už aj spracovaný jednoduchý formulár individuálneho plánovania, tak, aby bol prehľadný aj pre účastníčky.

Ú6: „Čím ideme ďalej, tak sa dá povedať, že týždeň po týždni sa dostávame do hlbších, komplexnejších zákulisí tých jednotlivých osobností a ich pocitov. ... Plánovanie vnímam ako niečo, čo by mohlo byť veľmi prospešné pre našich klientov. A postupne sa k tomu, dúfam, dopracujeme.“

Viaceré rodiny však v súvislosti so spoluprácou s podporným tímom spontánne, bez toho, aby sa ich na túto tému výskumníčky pri realizácii rozhovoru pýtali, reflektovali personálne zmeny, ku ktorým došlo v Nadácii DEDO a Všetci pre rodinu, n. o. v priebehu roka 2021. Zmeny v Nadácii zapríčinili účastníckam nielen neistotu – stres a obavy z možnej straty bývania, pretože mali strach, že sa zmení aj fungovanie projektu, ale aj smútok zo straty sociálnych pracovníkov, s ktorými mali vybudovaný dôverný vzťah.

Gabriela: „Už budeme mať nových sociálnych. (...) Smutno je nám, chýbajú nám. Sme si na nich zvykli.“

Barbora: „Išlo o to, že ona mi asi pred dvomi týždňami povedala tú správu, že odchádza z nadácie (...) len ma informovala ako klientku, že už nebude moja sociálna pracovníčka. Ja som sa jej priamo na rovinu aj keď cez slzy – to musím povedať – som sa jej priamo opýtala, či sa mám obávať o bývanie, tak mi povedala, že nie, s bývaním to nemá nič spoločné. Ale cez to všetko tie obavy v kútiku duše predsa len sú. ... Proste sme si našli k sebe cestu a hlavne o tú dôveru tam išlo.“

3.7 Udržanie bývania: finančná situácia účastníčok a susedské vzťahy

Vzhľadom na cieľ projektu, ktorým je ukončovanie bezdomovectva, je kľúčovou otázkou hodnotenia jeho úspešnosti to, či sa účastníkom projektu darí udržať si bývanie, najmä s ohľadom na schopnosť hradiť náklady spojené s bývaním, a tiež na primerané susedské vzťahy, bez závažných napätí a konfliktov. K podpore a rozvoju schopností pri udržaní si bývania smeruje aj sprevádzanie účastníkov projektov housing-first odborným tímom.

V košickom projekte možno na základe rozhovorov s jeho účastníčkami približne po 8 mesiacoch od ich nasťahovania do bytov konštatovať, že 9 z 10 si bývanie udržalo, a to bez vážnejších problémov.

Vo všeobecnosti je finančná situácia účastníčok projektu napriek ich schopnosti hradiť náklady spojené s bývaním pomerne náročná a vo väčšine prípadov im ich príjem neumožňuje sporiť si pre prípad výpadku príjmov. Všetky účastníčky maliaspoň v niekoľkých mesiacoch po nasťahovaní príjem zo zamestnania, v kombinácii s prídavkami na deti, príp. výživným. Dve účastníčky tiež poberali dávku v hmotnej núdzi, resp. príspevok na bývanie, o ktoré však po nasťahovaní do bytu prišli. Zároveň až 5 z 9 účastníčok v II. kole rozhovorov uviedlo, že im vznikol dlh na nájomnom, ďalšia účastníčka raz meškala s platbou, iná účastníčka predpokladala, že nebude môcť uhradiť nájomné v najbližšom mesiaci a u jednej účastníčky nebolo zrejmé, či je na nájomnom zadlžená, ale mala v procese prípravy vyhlásenie osobného bankrotu. Dôvody vzniku dlhov na nájomnom prevažne súviseli s výpadkom príjmov, a to nielen pri strate, či zmene zamestnania, ale napr. aj kvôli PN a OČR, ktoré znamenajú zníženie

pravidelného príjmu. Vzhľadom na to, že nemali vytvorenú finančnú rezervu, neboli schopné hradiť nájomné. Situáciu riešili tak, že sa s Nadáciou DEDO dohodli na postupnom splácaní dlhu prostredníctvom splátkového kalendára.

R5: „Čo sa týka úhrad nájomného, viaceré rodiny majú nastavené splátkové kalendáre. Vzniklo to ešte v začiatku projektu, kedy rodiny prichádzali do bývania postupne a hneď v prvom mesiaci sa im stala situácia, že museli uhradiť ešte napríklad časť nákladov pobytovej sociálnej služby, v ktorej žili predtým a zároveň mali platiť už za prvých pár dní nájomného. A keďže to súvisí aj s poberaním dávok, alebo ich príjmami, ktoré mali nejako nastavené, tak vznikol v úvode nejaký dlh, ktorý postupne splácajú. Takže majú splátkový kalendár. A áno, vyskytujú sa situácie, kedy vypadne rodinám príjem, súvisí to aj s pandemiou, ale aj s tým, že tí ľudia sa často hľadajú a aj keď získajú zamestnanie, nie vždy si ho hneď na prvýkrát udržia. Čiže môže sa stať. Máme nastavenú takú komunikáciu, čo sa týka Nadácie DEDO, dostávajú pravidelne informáciu o tom, že sa blíži termín, kedy majú zaplatiť nájomné. Podnájomné platia k poslednému dňu predošlého mesiaca a tam môže dochádzať aj k nejakým oneskoreniam. My ako nadácia musíme byť pripravení na to, my máme pevný termín platenia voči mestu. Nejaké tie prekryvy, výpadky musí riešiť nadácia. Veľkou výhodou je, že tieto rodiny nemuseli platiť kauciu, my sme im žiadnu kauciu nedali platiť, lebo to by im vznikol ešte väčší dlh, ktorý by museli pred sebou tlačiť. Takže toto sme im odpustili a vlastne ten systém ešte priebežne nastavujeme, aj aby sme vedeli, ako spotrebovávajú energie, ako to všetko pokrýva. ... Zároveň to, že sú s nami v podnájomnom vzťahu, niektoré rodiny odstrihlo od možnosti poberať príspevok na bývanie, lebo ten je viazaný iba na nájomné vzťahy.“

Dve účastníčky pripisovali vznik svojich dlhov na nájomnom aj personálnym zmenám v nadácii (pravdepodobne v dôsledku komunikačného šumu).

Veronika: „No bolo také, že raz do roka nám oni môžu zaplatiť nájom. A ja som povedala pani „Y“, že dám si na august, aby som mala v septembri dať peniaze deťom do školy. Ona povedala, že dobre. Lenže doteraz to nie je odsúhlasené. Hovorím ide september, október – ja som zadlžená tri mesiace za nájom, a keby som vedela, tak si ten august zaplatím, ale ja som čakala na pani „X“, kedy to ona schváli.“

Zlá finančná situácia je pre účastníčky projektu veľkou záťažou najmä z dôvodu obáv z potenciálnej straty bývania.

Edita: „Večer, keď deti zaspia, my stále s partnerom rozprávame sa – kedy vyplatíme ten dlh na nájom, aby nás nevyhodili. Vravím, že ja nechcem ísť na ulicu s deťmi. Tak riešime všetko, rozmýšľame, ako to vyplatiť. ... Máme obavy a veľké.“

Jedna účastníčka zároveň vyjadrila v súvislosti s udržaním si bývania obavu, týkajúcu sa toho, že aj keď má možnosť bývať v pridelenom byte, nejde o trvalé riešenie jej bytovej situácie a byt v skutočnosti nie je, a nikdy nebude v jej vlastníctve, čo je pre ňu stresujúce.

Helena: „Viem, že nedá sa to tu byť celý život hej, že nedá sa to kúpiť, nedá sa to takto inak riešiť proste. Že neni to také, že viem tu jak kebyže byť tu natrvalo. Vždycky je v hlave to... jak to povedať... Vždycky mám v hlave, že nie som tu jak kebyže, jak keď niekto býva vo

svojom vlastnom byte. Nie ste ani v podnájme, nie ste ani vo svojom, je to také, že vám tu aj pomáhajú, aj všetko, ale je to také, ako keby... no dočasné. Nemáte to tak, že proste stále máte v hlave, že aj tak musíš ešte niečo iné, inak fungovať zas.“

Ďalšou dôležitou témou v súvislosti s udržaním bývania sú susedské vzťahy. Účastníčky projektu neuvádzali vážnejšie alebo pretrvávajúce konflikty so susedmi, hoci v niektorých rodinách už došlo ku konfliktným situáciám. V dvoch rodinách sa stalo, že sťažnosti od susedov sa objavili takmer okamžite po ich nastáňovaní, týkali sa prítomnosti iných osôb v byte. Skúsenosť s negatívnym postojom voči obyvateľom konkrétnych bytov pritom už na začiatku projektu riešili aj pracovníci Nadácie DEDO:

R5: „Máme totižto domácnosti, kde v úvode boli turbulencie, potom sa to upokojilo, a keď sme išli do hĺbky tých problémov, boli to nedorozumenia. Bolo to spôsobené aj tým, že nielen v tom bytovom dome, kde bola tá petícia, ale aj inde, mohli mať negatívne skúsenosti s predošlými nájomníkmi a nielen tá zlá skúsenosť, ale aj ten byt bol stigmatizovaný. Takže tam ktokoľvek prišiel a čokoľvek urobil, tak bolo vnímané ako ohrozujúce a aj pochopiteľne. Takže tam sme sa snažili byť so susedmi v intenzívnom kontakte.“

Dve rodiny narazili na problém súvisiaci s vymedzovaním susedov ako vlastníkov, ktorí majú na rozdiel od rodín žijúcich v nájomných bytoch väčšie „práva“, ako napríklad nárok využívať nebytové priestory. Jedna respondentka žiadala domovú dôverníčku, aby mohla mať v nebytovom priestore odložený bicykel, pretože sa jej nezmesť do malého bytu, no nebolo jej to umožnené:

Helena: „Mala som problém s pani domovníčkou. Nemám ju rada, ona nemá rada mňa. (...) Ani nechcem na ňu myslieť. Od začiatku mám taký... Že predtým tu v byte bývala nejaká pani, či to bola Rómka či čo a mala šesť detí, a teraz že som tu ja, a že to ten blok je celý akože v osobnom vlastníctve, len ja som tu jediná. Potom som bicykel chcela dať do kočíkárni, tak že není možné, lebo to je iba priestor pre vlastníkov a také blbosti proste.“

Veronika: „Včera bola schôdza, ani som na ňu nešla. To už nie, žiadny záujem, ja ich nemusím. Lebo oni si myslia, že keď oni majú byty vo svojom vlastníctve, tak že tu príde nejaký inžinier bývať. Sa budú k nemu správať jak ku kráľovi.“

Iné rodiny sú, naopak, so svojimi susedmi veľmi spokojné, alebo „o nich ani nevedia“.

Edita: „Ako ja mám strašne dobrých susedov, oni sa ešte ani raz nestážovali, ja som bola aj pod nami čo je sused, že či mu nevadí, že deti búchajú alebo kričia – on vraví: „Ja som mal tiež deti, mne to nevadí.“ (...) Ja som mu kúpila bonboniéru, aby sa nehneval.“

3.8 Dopady projektu na ďalšie oblasti života rodín: bežné aktivity, voľný čas, plány do budúcnosti a celková spokojnosť

V ukončovaní bezdomovectva vytvára možnosť bývať priestor aj pre ďalšie pozitívne zmeny v životoch účastníkov, čo napokon vyplýva aj z názvu prístupu housing-first - bývanie ako prvý krok. V prvých mesiacoch po nastáňovaní patrí k oblastiam, v ktorých sa zmeny

prejavujú spravidla najvýraznejšie, trávenie času a pociťovaná miera stresu, resp. celkovej spokojnosti. Zmeny v oblasti zamestnania či zlepšenia zdravotného stavu, ktoré sú vo vnímaní verejnosti najviac očakávané, sú totiž determinované aj ďalšími faktormi, ako napr. vek, či zdravotné postihnutie, takže buď vyžadujú viac času, alebo v niektorých prípadoch nie sú možné. Napriek tomu v košickom projekte dochádzalo k zmenám aj v oblasti zamestnania, najmä z dôvodu potreby zabezpečenia si príjmu. Ako sme už uviedli v predchádzajúcej časti, takmer všetky účastníčky mali aspoň v niektorých mesiacoch po nasťahovaní príjem aj zo zamestnania, a to aj napriek sťaženej situácii v súvislosti s pandémiou COVID-19.

Niektoré účastníčky projektu sa v novom prostredí cítili osamotene, iným sa podarilo nájsť si kamarátku či vybudovať si kamarátsky vzťah so susedom, s ktorým chodia spoločne na ihrisko s ich deťmi. Ako relatívne problematické sa javí trávenie voľného času – väčšina účastníčok uviedla, že vo voľnom čase „upratuje“, prípadne „oddychuje“, niektoré sa nudia. Nemajú žiadne záľuby a to do veľkej miery platí aj v prípade ich detí, ktoré voľný čas trávia napr. „na telefóne“. Možnosti trávenia voľného času boli (v oboch kolách rozhovorov) značne limitované kvôli pandémie, v niektorých rodinách aj kvôli nedostatku financií. Pozitívnu zmenou je, že viaceré deti začali navštevovať rôzne krúžky. Dve deti takisto od septembra 2021 zmenili školu, kvôli lepšej dostupnosti po presťahovaní z krízového centra do bytu v inej mestskej časti. V obidvoch prípadoch si dobre zvykli.

Z realizovaných rozhovorov zároveň vyplynulo, že účastníčky projektu vo všeobecnosti v podstate nemajú žiadne plány do budúcnosti – plánovanie budúcnosti je pre ne príliš abstraktné, alebo si nič neplánujú, pretože sa obávajú sklamaní z nenaplnených plánov:

Brigita: „Uff, neviem. Dúfam len, že to nebude dajak horšie. (smiech) Ale tak akože neviem, nikdy som si tak neplánovala proste nejak veľmi tú budúcnosť... .. Lebo väčšinou nevyjde to, čo si prajeme. Takže... Akože jasne, že sa snažím, aby to bolo čím lepšie, a tak... Ale si myslím, že čo má, tak proste príde, tak sa vlastne uvidí...“

Viaceré účastníčky však vyjadrili túžbu zostať bývať v pridelenom byte, ktorý je pre nesplneným snom:

Monika: „Tak môj sen stále bol, viete čo, žeby som mala ten byt... žeby boli deti kľudné. Ja som mala ten sen a ten sen sa mi stal.“

Ak účastníčky mali konkrétne plány, týkali sa oblasti zamestnania – chceli si nájsť (iné) zamestnanie, resp. lepšie finančne ohodnotenú prácu alebo takú, ktorá by ich viac napĺňala.

S napätou finančnou situáciou najčastejšie súviseli aj ich obavy a pociťovaný stres. Najmenej 4 účastníčky priznali, že aj po nasťahovaní do bytu čelili situáciám, v ktorých mali pocit, že problémov je tak veľa, že sa to nedá zvládnuť.

Veronika: „Mala som dakedy také svoje dni, že proste nevládzem, že už so svojim životom, že už končím, mala som niekedy také dni. ... keď som bola nervná, alebo keď ma deti nazlostili... čo ďalej bude, ako ich užívám, ja už to psychicky nezvládam. Mala som niekedy také stavy, hej, ale už potom sa človek vyplače a potom je dobre. Musím vstať hore a bojovať, to je všetko. Boli sme aj na tom horšie a prežili sme to.“

Edita: „Ale aj to, že teraz sme na tom finančne zle, lebo rozmýšľam, že skadiaľ, čo zohnať peniaze, jak zaplatiť všetko potrebné – nájom, teraz strava, do školy, cestovné do školy, to je veľa už na hlavu.“

Napokon boli účastníčky projektu v oboch kolách rozhovorov vyzvané zamyslieť sa, s čím sú momentálne v živote najviac nespokojné. Väčšinou na túto otázku nevedeli odpovedať, resp. uvádzali, že nie sú s ničím nespokojné. V troch prípadoch spomenuli ako oblasť najväčšej nespokojnosti svoju nepriaznivú finančnú situáciu, resp. nedostatočne ohodnotenú prácu. V 2. kole bolo v jednom prípade dôvodom nespokojnosti zhoršenie zdravotného stavu, ako aj nedostatok času pre dieťa kvôli nadmernej vyťažnosti v zamestnaní, či náročné zvládanie obdobia dospievania u synov.

Na druhej strane, medzi oblasťami, v ktorých účastníčky projektu pociťovali najväčšiu spokojnosť, jednoznačne dominovalo bývanie – túto odpoveď v 1. kole uviedlo 7 z 10 účastníčok, pričom ostatné tri na otázku, s čím sú v živote momentálne najviac spokojné, nevedeli odpovedať. Spokojnosť s bývaním sa opäť spájala so získaným súkromím, či s lepšími podmienkami pre deti – s tým, že deti majú vlastnú izbu. Podobné odpovede prevládali aj v 2. kole rozhovorov, s dôrazom aj na dobré rodinné zázemie – úspechy a zdravie detí.

Juraj: „Tak ja si vážim to bývanie, s tým som určite spokojný. Spokojný som, že mám rodinu zdravú a proste so všetkým, čo mám.“

Edita: „S tým, že mám byt a deti pri sebe a priateľa, ktorý mi pomáha a je mi oporou. Aj nadácie DEDO.“

4 Stručné porovnanie projektov Housing-first pre rodiny v Košiciach a Dostupné bývanie so sociálnou podporou v Bratislave

Pri porovnaní projektu Housing-first pre rodiny v Košiciach s projektom Dostupného bývania so sociálnou podporou v Bratislave je možné na základe doposiaľ uskutočnených výskumných aktivít skonštatovať predovšetkým nasledujúce rozdiely:

- V košickom projekte sú zapojené predovšetkým ženy – samoživiteľky, s výnimkou dvoch manželských párov a jednej dvojice v dlhodobom vzťahu. V rodinách v košickom projekte sa závažné zdravotné problémy vyskytujú v menšej miere v porovnaní s účastníkmi bratislavského projektu.
- V košickom projekte sa na rozdiel od bratislavského nevykytli prakticky žiadne problémy s prípravou bytov pred nasťahovaním, čo môže súvisieť aj s tým, že mesto Košice prenajíma byty Nadácii DEDO, ktorá mala možnosť svojimi návrhmi ovplyvňovať priebeh ich rekonštrukcie, zatiaľ čo mesto Bratislava prenajíma byty priamo účastníkom projektu.
- Pracovníci priameho kontaktu v Košiciach s účastníčkami pracujú ako multidisciplinárny tím a veľmi to aj oceňujú, najmä spoluprácu sociálnych pracovníkov

a psychológa. Pracovníci v Košiciach (s výnimkou jednej) neboli zapojení do registračného týždňa rodín v útulkoch, a ani nemali predchádzajúcu skúsenosť s prácou s týmito konkrétnymi rodinami. Po nasťahovaní im však, podobne ako pracovníci v bratislavskom projekte, okrem iného museli vysvetľovať svoju úlohu v projekte, najmä rozdiel medzi Nadáciou DEDO (oblasť bývania) a Všetci pre rodinu (sociálna podpora).

- Všetky rodiny v košickom projekte vstúpili do bývania po dlhodobom bývaní v zariadeniach, z čoho už krátko po nasťahovaní vyplynuli určité špecifiká, napr. potreba podpory pri samostatnosti, napr. vo finančnom manažmente.
- Oblasť financií sa v projekte v Košiciach ukazovala ako problematická, keďže pri 2. kole rozhovorov bolo 5 z 9 rodín zadlžených na nájmom. To súvisí jednak s náročnou finančnou situáciou jednorodičovských domácností, no rovnako sa ukazoval priestor pre zlepšenie v hospodárení s financiami.
- Rodiny v projekte v Košiciach majú viac komplexné potreby ako rodiny v bratislavskom projekte, pracovníci v Košiciach nečelili dileme, či už ich podpora pre účastníčky projektu nie je nadbytočná, naopak, objavovali sa nové a nové potenciálne oblasti podpory, medzi nimi komunikácia medzi matkou a dieťaťom nad rámec napĺňania základných potrieb dieťaťa, a to najmä v situáciách, kedy matka vyrastala v sociálne vylúčenej komunite.
- Dôležitým momentom v oboch projektoch sú dopady samostatného bývania na životy detí. Účastníčky v oboch projektoch v tejto súvislosti vyzdvihovali najmä väčšie ticho a lepšie podmienky pre oddych a dobrý spánok svojich detí, s ktorým mali predtým v krízových centrách/v ubytovni problémy. Zároveň tiež v oboch projektoch nastala situácia, kedy si dieťa na odchod zo zariadenia ťažko zvykalo kvôli strate kontaktov s kamarátmi. Ukazuje sa tak, že tejto oblasti bude aj v budúcnosti pri podpore rodín potrebné venovať osobitnú pozornosť.
- Zároveň bola medzi niektorými účastníkmi a účastníčkami oboch projektov pociťovaným problémom osamelosť, vyplývajúca do určitej miery z príchodu do nového prostredia.

Záver

Projekt Housing-first pre rodiny v Košiciach vo svojom doterajšom priebehu potvrdzuje, že prístup housing-first je v ukončovaní bezdomovectva a bytovej núdze úspešný, a to aj v prípade rodín s vysokou potrebou komplexnej pomoci. Po ôsmich mesiacoch od nast'ahovania si bývanie udržalo 9 z 10 rodín, a to aj napriek zložitej finančnej situácii, ktorej väčšina z nich čelí. U piatich z deviatich rodín sa finančné ťažkosti premietli aj do vzniku dlhu na nájomnom, čo opätovne poukazuje na akútnu potrebu zmien v poskytovaní príspevku na bývanie tak, aby bol dostupný pre širšie skupiny domácností, a aby jeho výška vo väčšej miere zodpovedala skutočným nákladom na bývanie.

Z uskutočneného výskumu takisto vyplýva, že mnohé z rodín mali pred príchodom do projektu skúsenosť s bývaním u príbuzných a známych, ktoré museli následne opustiť, a tak sa ocitli v krízových centrách. Najmä pre jednorodičovské domácnosti nebolo možné získať a zaplatiť si dlhodobé nájomné bývanie, takže v krízových centrách zotrvali často aj viac ako 5 rokov, aj keď išlo o mladé rodiny. Výskum tiež poukázal na viaceré špecifiká, vyplývajúce z dlhodobého pobytu účastníčok projektu v krízových centrách. Niektoré účastníčky v tejto súvislosti napriek radosti z novej príležitosti čelili obavám, ako budú zvládať samostatné bývanie. Na potrebu podpory samostatnosti, vrátane hospodárenia s financiami, rovnako poukazovali pracovníci priameho kontaktu. Pre poskytovanie takejto podpory, ako aj podpory budovania vzťahu medzi matkou a dieťaťom, sa ukazovalo vhodné rozšíriť odborný tím o peer pracovníčku.

Už po ôsmich mesiacoch od nast'ahovania tiež mali takmer všetky účastníčky projektu skúsenosť so zamestnaním – niektoré z nich prácu menili, alebo si hľadali novú. To nutne nemuselo súvisieť s ich pripravenosťou zamestnať sa (napr. v zmysle psychickej pohody po dlhoročnom zotrvávaní v neistom či nevyhovujúcom bývaní), ale skôr s potrebou zabezpečiť, resp. zvýšiť príjem pre svoju rodinu. Napriek spomenutým ťažkostiam účastníčky veľmi oceňovali možnosť bývať samostatne, ako aj pozitívne dopady samostatného bývania na životy svojich detí, medzi nimi najmä ticho, pokoj, súkromie, vyhovujúce podmienky pre odpočinok.

Pracovníkmi priameho kontaktu, ako aj riadiacimi pracovníkmi projektu bolo takisto pozitívne hodnotené nastavenie projektu. Po technickej stránke boli byty na nast'ahovanie dobre a včas pripravené, rovnako dobre prebiehala aj spolupráca medzi partnermi projektu. Dopady personálnych zmien, ku ktorým došlo v Nadácii DEDO a Všetci pre rodinu, n. o. v priebehu roka 2021, boli v doterajšom priebehu výskumu zachytené len čiastočne.

V 2. fáze výskumu budú uskutočnené ešte dve kolá rozhovorov s účastníčkami projektu, ako aj fokusové skupiny s pracovníkmi priameho kontaktu a riadiacimi pracovníkmi projektu, vrátane zástupcov magistrátu. Odovzdanie záverečnej správy z výskumu sa predpokladá v januári 2023.

Použité zdroje

Arizona Self-Sufficiency Matrix. Available at:

<https://wthn.communityos.org/cms/files/os007/p/Arizona%20Matrix.pdf>

Bartošová, I., Černá, E., Ripka, Š. Průběžná evaluační zpráva 1: Pilotní testování rychlého zabydlení rodin s dětmi (Rapid Re-Housing). Ostrava 2018

Burt, M. R. – Wilkins, C. – Spellman, B. - D’Alanno, T. – White, M. – Henry, M. – Matthews, N.: Rapid Re-housing for Homeless Families Demonstration Programs Evaluation Report, Part I: How they worked – Process Evaluation. April 2016. Available at:

<https://www.huduser.gov/portal/rapid-rehousing-program.html>

Csomor, G. (2017) Porovnávanie nákladov bezdomovectva a bývania s podporou v Bratislave. Bratislava : IVPR. Dostupné na:

https://www.ceit.sk/IVPR/images/IVPR/vyskum/2017/Csomor/analyza_nakladov_bezdomovectva_csomor_vu_2017.pdf

FEANTSA (2017): RECOGNISING THE LINK BETWEEN TRAUMA AND HOMELESSNESS. Available at:

https://www.feantsa.org/download/feantsa_traumaandhomelessness03073471219052946810738.pdf

Finkel, M. – Henry, M. – Matthews, N. – Spellman, B.: Rapid Re-housing for Homeless Families Demonstration Programs Evaluation Report, Part II: Demonstration Findings – Outcomes Evaluation. April 2016. Available at: <https://www.huduser.gov/portal/rapid-rehousing-program.html>

Hopper, E. K. – Bassuk, E. L. – Olivet, J.: Shelter from the Storm: Trauma-Informed Care in Homelessness Services Settings. The Open Health Services and Policy Journal, 2010, 3, 80-100. Available at: <https://benthamopen.com/contents/pdf/TOHSPJ/TOHSPJ-3-80.pdf>

Johnson, G., Pleace, N. (2016): How Do We Measure Success in Homelessness Services? Critically Assessing the Rise of the Homelessness Outcomes Star. Available at:

https://www.feantsa.org/download/10-1_article_24170470439113543118.pdf

Lawlor, E. – Bowen, N.: Limerick Youth Housing Evaluation Report. Focus Ireland, 2017.

Available at: <https://www.focusireland.ie/wp-content/uploads/2017/06/Limerick-Youth-Housing-Evaluation-2017-Full-Report.pdf>

Ondrušová, D. (2019) Služby pre ľudí bez domova a projekty housing-first v Európe (Materiál pracovného charakteru/working paper). Bratislava : IVPR. Dostupné na:

https://www.ceit.sk/IVPR/images/IVPR/vyskum/2019/Ondrusova/sluzby_hf_europa_2019.pdf

Planigale, M. (2011) Literature Review: Measurement of Client Outcomes in Homelessness Services. Available at:

http://www.lirata.com/assets/documents/HomeGround_LiteratureReview_ClientOutcomesHomelessness_v01.pdf

Pleace, N., Baptista, I., Knutagård, M. (2019) HOUSING FIRST IN EUROPE: An Overview of Implementation, Strategy and Fidelity. Brussels : Housing First Europe.

Škobla, D., Ondrušová, D., Csomor, G. (2016). Uplatniteľnosť systému prestupného bývania a „housing-first“ v podmienkach SR. Bratislava: Inštitút pre výskum práce a rodiny. Dostupné na:

http://www.ceit.sk/IVPR/images/IVPR/vyskum/2016/Skobla/uplatnitelnost_systemu_prestupneho_byvania_housing_first_vu_2016.pdf

The Family Quality of Life Scale (FQOL). Beach Center on Disability. (2012). Available at: <https://www.midss.org/content/family-quality-life-scale-fqol>

The Outcomes Star for Homelessness. Available at: <https://www.outcomesstar.org.uk/preview-the-stars-resources/>

Wilkins, C. – Burt, M. R. – Matthews, N. – Spellman, B.: Rapid Re-housing for Homeless Families Demonstration Program: The Role of Assessment Tools. Brief 2, November 2014. Dostupné na: <https://www.huduser.gov/portal/rapid-rehousing-program.html>